

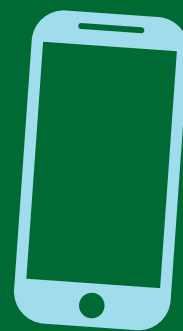
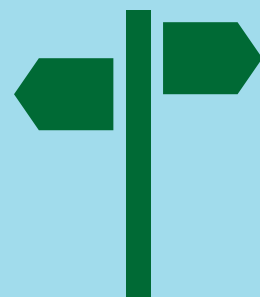

UNG LIVSSTIL MALMÖ 2021

I KORTHET*

*Abstrakt och slutdiskussion från rapporten Ung livsstil Malmö 2021
En studie om levnadsvillkor, delaktighet och preferenser i åldersgruppen 10-19 år

Ulf Blomdahl, Stig Elofsson, Karolina Bergmark

Ung livsstil

Abstrakt

Malmö stad har som mål jämställdhet, jämlikhet och delaktighet.

Fritidsnämnden och kulturnämnden i Malmö har gemensamt fattat beslut att genomföra studien Ung livsstil 2019 och 2020. **Huvudsyftet med den här undersökningen är att studera barns och ungdomars levnadsvillkor och livsstil i Malmö med speciell inriktning på idrott, kultur, fritid och hälsa.** Inom detta är syftet även:

1. Att jämföra resultaten i Malmö med resultaten i andra kommuner
2. Att jämföra resultaten i högstadiet i Malmö 1996, 2015 och 2019

Studier om deltagande i och preferenser för olika fritids- och kulturaktiviteter har gjorts av oss i Malmö 1996, 2015 och 2019/2020. Urvalet i Malmö och i de övriga kommunerna har genomförts genom ett slumpmässigt och stratifierat urval. I samtliga kommuner som Ung livsstil samarbetar med ingår både kommunala skolor och friskolor i urvalet. Resultaten är därför representativa för alla elever i de olika kommunerna.

I undersökningen 2019 och 2020 har 6 489 barn och ungdomar besvarat våra enkäter. Urvalet i studien var 8 080. Svarsfrekvensen i hela undersökningen är 80%. Högst är svarsfrekvensen i mellanstadiet, 87%. I högstadiet respektive gymnasiet är svarsfrekvensen 81% respektive 70%. I studien 2015 var urvalet 2 526 och antalet besvarade enkäter 2 186. Svarsfrekvens var alltså 87%. I studien 1996 var urvalet 851 och antalet besvarade enkäter 720, svarsfrekvensen 85%.

Malmö stad har, i förhållande till de flesta andra kommuner Ung livsstil undersökt, många invånare i lägre socioekonomiska grupper och många med utländsk bakgrund. Medelinkomsten i Malmö är också relativt låg. Betydande skillnader i levnadsvillkor mellan stadsdelarna i Malmö har noterats båda i vår egen studie 2015 och i andras forskning. I kapitlen i den här undersökningen studeras kultur- och fritidsvanor, andra levnadsvillkor och önskemål om satsningar utifrån kön, socioekonomisk bakgrund, medelinkomst, svensk/utländsk bakgrund, stadsdel, skolframgång och familjesituation.

Killar i alla stadierna önskar satsningar på idrott i mycket större utsträckning än satsningar på natur, fritidsgårdar/allaktivitetshus, kultur och övrigt föreningsliv. Tjejer vill i ungefär lika stor utsträckning att Malmö stad ska satsa på natur, kultur, fritidsgårdar/allaktivitetshus och idrott. Inga stora förändringar sedan studien 2015 kan noteras när det gäller vad Malmö stad i första hand ska satsa på.

Fotbollsplaner, simhallar/badhus, sporthallar och inomhushallar för fotboll finns på killars topp-fem-lista i alla tre stadierna när det gäller vad Malmö stad i första hand ska satsa på. I högstadiet och i gymnasiet toppar satsningar på gym listan bland killar. Simhallar/badhus och lokaler för dans finns på tjejernas topp-fem-lista i alla tre stadierna. Satsningar på gym kommer på första plats bland tjejernas önskemål i högstadiet och i gymnasiet.

Flest mellanstadiebarn tycker att kulturnämnden ska satsa på bibliotek och festivaler för musik, film, teater och dans. Både yngre och äldre tonåringar önskar i första hand att Malmö stad ska satsa på festivaler, bibliotek och disco/klubb. Det är alltså satsningar på bibliotek och festivaler som barn och ungdomar tycker att Malmö stad i första hand ska satsa på inom kulturens område.

Killar i alla tre stadierna vill i första hand (öppen fråga) börja med att spela fotboll i klubb och tjejer i mellanstadiet, högstadiet och i gymnasiet vill i första hand börja med att dansa.

Malmö stads mål om delaktighet för barn och ungdomar är i stor utsträckning uppnått.

82% i mellanstadiet, 62% i högstadiet och 45% i gymnasiet deltar varje vecka i de tunga fritids- och kultursatsningarna (förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård/allaktivitetshus eller simhall) i Malmö. Killar deltar mer än tjejer! 80 % i mellanstadiet (senaste 7 dagarna), 80% i högstadiet och 67% i gymnasiet (senaste 4 veckorna) deltar i fritidsnämndens eget tunga utbud+ tekniska nämndens spontanidrottsanläggningar. Killar deltar mer än tjejer! 60 % i mellanstadiet (senaste 7 dagarna), 60% i högstadiet och 54% i gymnasiet (senaste 4 veckorna) deltar i kulturnämndens eget tunga utbud+ andra offentliga organs kultursatsningar. Tjejer deltar mer än killar!

De två offentligt subventionerade eller drivna verksamheter som barn och ungdomar deltar i mest eller besöker i störst utsträckning i Malmö är förening och bibliotek. Barns och ungdomars besök på biblioteken på fritiden i Malmö skiljer positivt ut sig från andra kommuner. De unga i åldersgruppen 10–19 år i Malmö har i störst utsträckning i jämförelse med motsvarande grupp

i andra kommuner besökt bibliotek och vill i störst utsträckning att det ska satsas på bibliotek. Biblioteken besöks också i större utsträckning än vad som kan förväntas utifrån Malmös socio-demografiska struktur. Deltagandet i de flesta fritids- och kulturaktiviteter har inte i någon större utsträckning förändrats sedan 2015 i Malmö.

Barn och ungdomar deltar i det offentligt subventionerade utbudet i den utsträckning som kan förväntas utifrån Malmös sociodemografiska struktur. Barn och ungdomar önskar i högre grad än vad de gör nu delta i förening, kulturskola och besöka bibliotek, fritidsgård/allaktivitetshus och simhall.

Barns och ungdomars hälsa i Malmö skiljer inte ut sig nämnvärt från hur det ser ut i andra kommuner. Vi ser dock att de i högre socioekonomiska grupper i Malmö har bättre matvanor speciellt när det gäller frukostätande.

Malmö stads mål om jämställdhet är inte uppnått. Killar deltar mer i det tunga utbudet som fritidsnämnden och kulturnämnden själva driver eller ger ekonomiskt stöd till (förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård och simhall). Killar deltar också mer i fritidsnämndens eget tunga utbud och fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens satsar på spontanidrotts anläggningar. Killar är signifikant överrepresenterade när det gäller deltagande i de enskilda aktiviteterna idrottsförening, nyttjande av spontanidrottsanläggningar och simhall samt besökt fritidsgård. Tjejer nyttjar kulturnämndens egna tunga satsningar och kulturnämndens egna tunga satsningar + andra offentliga kultursatsningar i större utsträckning än killar. Tjejer är överrepresenterade när det gäller att besöka bibliotek, medialån på bibliotek, läsa böcker, med i kulturskola samt med i kulturell förening.

Malmö stads mål om jämlikhet är inte uppnått när det gäller ålder. Deltagande sjunker med ålder i nästan samtliga satsningar som fritidsnämnden, kulturnämnden och tekniska nämnden (spontanidrottsanläggningar) gör. Ett av undantagen är besök på bibliotek. Deltagande på bibliotek sjunker starkt från mellanstadiet till högstadiet. Ungdomar i gymnasiet nyttjar dock biblioteken på sin fritid i högre utsträckning än ungdomar i högstadiet.

Malmö stads mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund och svensk/utländsk bakgrund samt när det gäller stadsdelar är inte uppnått.

Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna är underrepresenterade i instrumentella aktiviteter (förening+ kulturskola) och totalt (förening, kulturskola+ bibliotek+ fritidsgård/allaktivitetshus+ simhall/badhus). De i de lägre socioekonomiska grupperna är också underrepresenterade i fritidsnämndens eget tunga utbud och i fritidsnämndens eget tunga utbud+ tekniska nämndens satsningar på spontanidrottsanläggningar. Speciellt kan noteras att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna också är underrepresenterade när det gäller deltagande i idrottsförening, kulturskola, fysisk aktivitet samt god hälsa och hög livskvalitet. De i de högre socioekonomiska grupperna är underrepresenterade när det gäller att besöka bibliotek och fritidsgård/ allaktivitetshus.

Barn och ungdomar med utländsk bakgrund är underrepresenterade i instrumentella aktiviteter och totalt. De med utländsk bakgrund är också underrepresenterade i fritidsnämndens eget tunga utbud och i fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens satsningar på spontanidrottsanläggningar. Barn och ungdomar med utländsk bakgrund är också underrepresenterade när det gäller deltagande i idrottsförening, kulturskola och fysisk aktivitet. Däremot är dessa överrepresenterade när det gäller att besöka bibliotek, fritidsgård, allaktivitetshus och simhall/badhus.

Barn och ungdomar i stadsdelar med låg medelinkomst är underrepresenterade i instrumentella aktiviteter och totalt. De som bor i låginkomstområden är också underrepresenterade i fritidsnämndens eget tunga utbud och i fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens satsningar på spontanidrottsanläggningar. Åldersgruppen 10–19 år i stadsdelar med låg medelinkomst är underrepresenterade när det gäller deltagande i idrottsförening, kulturskola, fysisk aktivitet, god hälsa, goda matvanor och hög livskvalitet. Däremot är dessa överrepresenterade när det gäller att besöka bibliotek och fritidsgård/ allaktivitetshus.

Innehållsförteckning

Abstrakt	2
Slutdiskussion	5
1.1 Inledning	5
1.2 Studien	5
1.3 Deltar barn och ungdomar i fritids- och kulturutbudet i den utsträckning som kan förväntas utifrån Malmös sociodemografiska struktur?	7
1.4 Varför deltar så många i fritids- och kulturutbudet i Malmö?	9
1.5 Hur ser delaktigheten och inflytande ut bland unga i Malmö?	11
1.6 Vad ska Malmö stad satsa på inom fritid och kultur?	15
1.7 Vilka aktiviteter vill barn och ungdomar börja med?	19
1.8 Varför sjunker aktiviteten med ålder?	23
1.9 Varför inte jämställdhet?	26
1.10 Varför inte jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund?	31
1.10.1 Inledning	31
1.10.2 Varför socioekonomiska skillnader?	32
1.11 Varför inte jämlikhet utifrån svensk respektive utländsk bakgrund?	36
1.11.1 Inledning	36
1.11.2 Varför skillnader mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund?	37
1.11.3 Vilken betydelse har antalet år i Sverige?	41
1.11.4 Vilken betydelse har ursprungsland?	42
1.12 Varför stora skillnader mellan stadsdelarna?	46
1.13 Varför har tjejer sämre hälsa?	48
1.14 Varför är hälsan ojämlik?	49
1.15 Avslutning	51

Slutdiskussion

1.1 Inledning

Malmö stad har som mål bl.a. jämställdhet, jämlikhet och delaktighet.

Målet om jämställdhet formuleras så här i Malmö stads budget för 2021: ”Malmö ska vara en jämställd stad som utmanar fördomar och som är öppen för förändring och samarbete”¹. I fritidsnämndens budget för 2021 formuleras målen om jämställdhet och jämlikhet på följande sätt: ”Fritidsnämnden ska tillhandahålla och möjliggöra ett fritidsutbud som är tillgängligt för alla malmöbor, som jämnar ut skillnader i staden och där ingen lämnas utanför”². I ett av kulturnämndens mål står det: ”Alla Malmös barn och unga ska såväl under skoltid som på sin fritid ha goda och likvärdiga möjligheter att påverka, ta del av och själv skapa kulturupplevelser”³.

Målet om jämlikhet formuleras på följande sätt i strategisk utvecklingsplan för arbetet mot diskriminering i Malmö: ”Malmö ska vara en stad där alla malmöbor har likvärdiga förutsättningar för delaktighet oavsett kön, ålder, funktionsnedsättning, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck”⁴. I nämndbudgeten för fritidsnämnden 2021 står det: ”Fritidsnämnden ska tillhandahålla och möjliggöra ett fritidsutbud som är tillgängligt för alla malmöbor, som jämnar ut skillnader i staden och där ingen lämnas utanför”⁵. I utvecklingsplan för arbetet med barnets rättigheter finns följande formulering: ”Malmö ska vara en stad för barn och unga där alla ska kunna växa upp under trygga och jämlika förhållande och utveckla sin fulla potential”⁶. I kulturförvaltningens åtagande formuleras målet om jämlikhet på följande sätt: ”Kulturförvaltningen åtar sig att under 2021 agera kompensatoriska i de delar av Malmö där barn och ungdomar riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda och där behoven utifrån socioekonomiska utmaningar är som störst”⁷.

Malmö stad ska vara en stad som värnar barns rättigheter⁸. Enligt barnkonventionen ska barn ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem. Malmö stad, fritidsnämnden och kulturnämnden har därmed som målsättning att öka unga Malmöbors delaktighet och inflytande.

1.2 Studien

Studier om deltagande i och preferenser för olika fritids- och kulturaktiviteter har gjorts i Malmö 1996, 2015 och 2019–2020⁹. Urvalet i Malmö och i de övriga kommunerna har genomförts genom ett slumpmässigt stratifierat urval¹⁰. I samtliga kommuner som Ung livsstil samarbetar med ingår både kommunala skolor och friskolor i urvalet. Resultaten är därför representativa för alla elever i kommunen¹¹. I kapitel 2 och 3 presenteras undersökningen i detalj.

1 Malmö stad, **Budget 2021**, sid. 23.

2 Malmö stad, **Fritidsnämndens budget för 2021**.

3 Malmö stad, **Kulturnämndens budget för 2021**.

4 Malmö stad, **Strategisk utvecklingsplan för arbetet mot diskriminering**.

5 Malmö stad, **Fritidsnämndens budget för 2021**.

6 Malmö stad, **Utvecklingsplan för arbetet med barnets rättigheter i Malmö stad**.

7 Malmö stad, **Kulturförvaltningens åtagande 2021**.

8 Malmö stad, **Utvecklingsplan för barns rättigheter i Malmö stad**.

9 Vi gjorde också en studie tillsammans med fritidsförvaltningen i Malmö 1990. Datafilen från studien finns inte kvar på grund av en datakrasch på universitet på 1990-talet. Någon rapport skrevs heller inte då och Malmö stad har inte kvar de redovisningar som då gjordes.

10 För en detaljerad genomgång om hur urvalet i alla Ung livsstils studier gått till se t.ex.: Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** kapitel 2.

11 Vi har inte undersökt de som går i särskolan.

I tabell 314 redovisas undersökningsgrupperna 1996, 2015 och 2019–2020.

Tabell 314. Malmö stad. Antalet barn ungdomar i urvalet, besvarade enkäter och svarsfrekvens.

	Urval Antal	Besvarade enkäter Antal	Svarsfrekvens %
Högstadiet 1996	851	720	85
Högstadiet 2015	2 526	2 189	87
Mellanstadiet 2019	3 043	2 659	87
Högstadiet 2019	2 868	2 319	81
Gymnasiet 2020	2 169	1 511	70
Totalt 2019-20	8 080	6 489	80

I undersökningen 2019 och 2020 har 6 489 barn och ungdomar besvarat våra enkäter. Urvalet i studien var 8 080. Svarsfrekvensen i hela undersökningen är 80%. Högst är svarsfrekvensen i mellanstadiet, 87%.

Huvudsyftet med den här undersökningen är att studera barns och ungdomars levnadsvillkor och livsstil i Malmö med speciell inriktning på idrott, kultur, fritid och hälsa. Delsyftet med undersökningen är:

1. Att jämföra resultaten i Malmö med resultaten i andra kommuner
2. Att jämföra resultaten i högstadiet i Malmö 1996, 2015 och 2019

Vilken sociodemografisk och socioekonomisk bakgrund har barn och ungdomar i Malmö i förhållande till barn och ungdomar i andra kommuner Ung livsstil har undersökt? I kapitel 3 visar vi detta i detalj. **Malmö har störst andel barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna och är den kommun där medianinkomsten är lägst. Andelen barn och ungdomar med utländsk bakgrund är också störst i Malmö.**

I samtliga Ung livsstils studier sedan 1984 konstateras att ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna och där medianinkomsten/medelinkomsten är högre i större utsträckning är med i förening totalt, idrottsförening och musikskolan/kulturskolan än ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna och där medianinkomsten/medelinkomsten är låg¹². Även studien Malmö 1996 och 2015 visade detta¹³. Studierna visar också att både de barn och ungdomar som är födda i Sverige och där föräldrarna är födda utomlands och de barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda utomlands deltar mindre i förening totalt och i idrottsförening i alla kommuner vi har undersökt än barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige¹⁴. Studier visar också att barn och ungdomar med låg socioekonomisk bakgrund, låg medianinkomst och där många har utländsk bakgrund i störst utsträckning besöker bibliotek och går på fritidsgård. Undersökningar visar också att de med höga betyg (eller meritpoäng i åk 9) är med i idrottsförening och i kulturskolan i högre grad än de som har låga betyg. Det motsatta gäller för att besöka fritidsgård.

12 Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Folkrorelserna och folket**. Larsson B, **Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?** Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstatusområden respektive lågstatusområden**.

13 Se Blomdahl m.fl. **Ung livsstil Malmö**.

14 Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?** och Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

Enbart en direkt jämförelse med andra kommuner när det gäller andelen ungdomar som t.ex. är med i idrottsförening och går på bibliotek blir därför inte rättvisande eftersom denna inte tar hänsyn till olikheter när det gäller ungdomarnas socioekonomiska bakgrund och utländsk bakgrund¹⁵. Malmö skiljer sig alltså i stor utsträckning från de flesta andra kommuner när det gäller ungdomarnas sociodemografiska och socioekonomiska bakgrund i dessa avseenden. För att söka ge en mer rättvisande bild av hur det ”ser ut” i Malmö har förväntade värden med utgångspunkt från den sociala strukturen bland de ungdomar som besvarat enkäten arbetats fram. Som bas för beräkningen används en sammanställning av studier som genomförts inom Ung livsstil under perioden 2013–2020¹⁶. Utifrån detta material skattas andel medlemmar i de 20 grupper som innefattas i kombinationen av socioekonomisk bakgrund (5 grupper) och svensk respektive utländsk bakgrund (4 grupper). Med tanke på den markanta könsskillnad som finns t.ex. i medlem i idrottsförening görs dessa beräkningar separat för killar och tjejer.

Med utgångspunkt från svarsfördelningen i dessa avseenden bland dem som besvarat enkäten i Malmö beräknas därefter ett ”förväntat” värde när det gäller andelen medlemmar i förening m.fl. aktiviteter som sedan kan jämföras med det aktuella utfallet. Beräkningar av det förväntade värdet i förhållande till utfallet görs för: förening totalt, idrottsförening, annan förening, utomstående i fritidsutbudet, besökt fritidsgård, besökt bibliotek, med i kulturskolan och fysiskt aktiv/inaktiv.

1.3 Deltar barn och ungdomar i fritids- och kulturutbudet i den utsträckning som kan förväntas utifrån Malmös sociodemografiska struktur?

I vilken utsträckning deltar barn och ungdomar i fritids- och kulturutbudet utifrån den sociodemografiska struktur som Malmö stad har¹⁷? I tabell 315 ger svaret på frågan.

¹⁵ Till ”annan förening” förs alla föreningar som inte är idrottsföreningar. Se kapitel 7 i denna rapport.

¹⁶ Se t.ex. Elofsson/Blomdahl/ Bergmark/Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstatusområden respektive lågstatusområden**. Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

¹⁷ I avsnitt 25.2 beskrivs hur förväntade värden beräknas.

Tabell 315. Malmö 2019/20. Förväntade och observerade värden för deltagande i olika aktiviteter. Andel i % efter stadium och kön.

Aktivitet	Förväntat/ Observerat	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
		Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Med i förening							
	Observerat	61	52	51	40	44	34
	Förväntat	66	55	51	42	49	44
Med i idrottsförening							
	Observerat	58	48	47	33	38	24
	Förväntat	63	50	46	31	33	24
Med i annan förening							
	Observerat	6	9	8	12	10	13
	Förväntat	9	10	8	12	9	15
Utomstående instrumentella aktiviteter¹⁸							
	Observerat	37	45	44	53	53	64
	Förväntat	30	41	46	54	60	65
Utomstående totalt¹⁹							
	Observerat	17	18	35	41	44	54
	Förväntat	14	16	37	44	51	55
Fysisk aktiv²⁰							
	Observerat	64	54	60	49	61	47
	Förväntat	71	62	58	48	55	54
Besök fritidsgård							
	Observerat			22	20	17	7
	Förväntat			27	21	20	11
Besök bibliotek							
	Observerat	30	37	30	42	33	47
	Förväntat	27	32	25	35	28	42
Med i kulturskola							
	Observerat	14	16	12	13	5	5
	Förväntat	14	19	9	11	8	8

Barn och ungdomar i Malmö besöker bibliotek i betydligt större utsträckning än vad som kan förväntas utifrån stadens sociodemografiska situation. Inte i någon annan kommun kan vi notera att barn och ungdomar besöker bibliotek i så mycket större utsträckning än som kan förväntas.

¹⁸ De som inte deltar varje vecka i förening eller kulturskola räknas som utomstående i instrumentella aktiviteter.

¹⁹ De som inte varje vecka deltar i förening totalt, kulturskolan eller besökt fritidsgård, bibliotek eller simhall är utomstående totalt enligt vår definition. För en detaljerad definition av begreppen utomstående se kapitel 12.

²⁰ Fysiskt aktiv är den som antingen senaste veckan varit med i idrottsförening eller varit aktiva i organiserad gruppträning (t.ex. aerobics, spinning), eller varit med i dansgrupper eller själv utövat en fysisk aktivitet. För en detaljerad definition se kapitel 14.

Killar och tjejer i mellanstadiet är mindre med i förening totalt och idrottsförening än som förväntas utifrån Malmös sociodemografiska struktur. Mellanstadiebarn är också mer utomstående i instrumentella aktiviteter och är fysisk aktiva i mindre grad än som kan förväntas. Killar i mellanstadiet är med i kulturskolan i den utsträckning som förväntas medan tjejer deltar något mindre än förväntas.

I högstadiet deltar ungdomar i de flesta aktiviteter, bortsett från framförallt bibliotek, ungefär i den utsträckning som kan förväntas. Observeras ska dock att killar i högstadiet besöker fritidsgård i mindre utsträckning än vad som kan förväntas utifrån den sociodemografiska och socioekonomiska strukturen i Malmö.

Killar i gymnasiet är med i en idrottsförening mer än vad som kan förväntas och tjejer i den grad som kan förväntas. Killar är utomstående mindre än förväntat både i instrumentella aktiviteter och totalt och tjejer i den utsträckning som kan förväntas. Gymnasiekillarna är mer fysiskt aktiva än förväntat och tjejer i mindre utsträckning än förväntat. Tjejer och killar besöker fritidsgård och är med i kulturskolan i något mindre utsträckning än förväntat.

När resultaten i de tre olika stadierna jämförs ser vi som påpekats att barn och ungdomar i Malmö genomgående besöker bibliotek i större utsträckning än förväntat. Tjejer är med i idrottsförening och annan förening i alla tre stadierna i den utsträckning som kan förväntas. Killar i mellanstadiet är i mindre utsträckning med i idrottsförening och killar i gymnasiet mer. Utomstående totalt är barn och ungdomar i alla tre stadierna, med undantag för killar i gymnasiet, i den utsträckning som motsvarar Malmös sociodemografiska struktur. Gymnasiekillar är mindre utsträckning utomstående både i instrumentella aktiviteter och totalt än som kan förväntas. Mellanstadiebarn och tjejer i gymnasiet är mindre fysiskt aktiva än som kan förväntas. Killar i gymnasiet är mer fysiskt aktiva än vad som kan förväntas och tjejer och killar i högstadiet i den utsträckning som kan förväntas utifrån Malmös sociodemografiska struktur. Ungdomar besöker fritidsgård något mindre än vad som kan förväntas.

Vad är då orsakerna till att barn och ungdomar besöker bibliotek i Malmö i alla tre stadierna i större utsträckning än som kan förväntas? Tyvärr kan vi inte ringa in orsakerna till detta inom ramen för denna rapport²¹. Det saknas uppgifter från Malmö och andra kommuner kring hur mycket som satsas per ungdomar i åldersgruppen 10–19 år, vilka andra riktade satsningar de gör m.m.

1.4 Varför deltar så många i fritids- och kulturutbudet i Malmö?

Sedan minst 50 år tillbaka har frågan ställts hur stor andel av barn och ungdomar i Malmö och andra kommuner som nås av de offentliga satsningarna på fritidsområdet som görs av fritidsnämnden, kulturnämnden och i Malmös fall tekniska nämnden och/eller andra nämnder/ statliga organ som driver verksamhet i kommunen. Vad vi vet har vare sig vi i Ung livsstil eller några andra utredare/forskare tidigare försökt besvara frågan i Malmö stad eller i någon annan kommun i landet.

Ung livsstil har dock sedan 35 år tillbaka visat hur stor andel av barn och ungdomar som deltar/besökt något av följande varje vecka: förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek eller simhall. Dessa fem satsningar står för mellan 75% och 80% av fritids- och kulturnämndernas ekonomiska satsning på barn och ungdomar. Vi har i kapitel 12 redovisat andelen som är utomstående, dvs. inte deltar i någon av dessa fem aktiviteter. Här redovisar vi andelen som deltar. **I Malmö deltar 82% av mellanstadieelever, 62% av högstadieelever och 45% av elever i gymnasiet varje vecka.**

²¹ Kulturrådet, Myndigheten för kulturanalys eller Malmö stad borde avsätta resurser för att finna de framgångsfaktorer som medför att biblioteken i Malmö når fler än vad som kan förväntas.

Hur många deltar då i nämndernas satsningar²²?

- * Minst 76% av mellanstadiebarnen har nyttjat någon av fritidsnämndens tunga ekonomiska satsningar under de senaste 7 dagarna.
- * Minst 80% av mellanstadiebarnen deltar i/nyttjar någon av fritidsnämndens tunga ekonomiska satsningar eller tekniska nämndens spontanidrottssatsningar under de senaste 7 dagarna.
- * Minst 70% av högstadieungdomarna och 56% av gymnasieungdomarna har under de senaste 4 veckorna nyttjat fritidsnämndens tunga satsningar.
- * Minst 80% av högstadieungdomarna och 67% av gymnasieungdomarna har nyttjat/deltagit i fritidsnämndens och tekniska nämndens satsningar på fritid och spontanidrottsanläggningar under de senaste 4 veckorna.
- * Minst 54% av mellanstadiebarnen har de senaste 7 dagarna deltagit i någon av kulturnämndens tunga satsningar.
- * Minst 60% av mellanstadiebarnen har de senaste 7 dagarna deltagit i någon av kulturnämndens tunga satsningar + andra aktörers kultursatsningar.
- * Minst 53% av högstadieeleverna och 49% av gymnasieeleverna har under de senaste 4 veckorna deltagit i någon av kulturnämndens tunga satsningar.
- * Över 60% av högstadieeleverna och 54% av gymnasieeleverna har under de senaste 4 veckorna deltagit/nått av kulturnämndens tunga satsningar + andra aktörers kultursatsningar.

En stor majoritet av barn och ungdomar i Malmö deltar i fritids- och kulturnämndernas samlade satsningar. Vad är förklaringarna till detta? 1939 års ungdomsutredning gav oss en av nycklarna till att förstå detta. De påpekade att föreningslivet inte kommer att nå alla. Det behövs andra satsningar, t.ex. öppnande av fritidsgårdar, för att de många skulle ges möjlighet att delta i en aktivitet på fritiden²³. Utredningen menar alltså att barn och ungdomar har så olika preferenser att utbudet som helhet måste svara mot de många ungdomarnas olika önskemål. Malmö stad satsar i dag på föreningslivet, simhallar, bad utomhus, fritidsgårdar, spontanidrott, sommarlovsverksamhet, bibliotek, kulturskola, museer, konstupställningar, festivaler, studieförbunden m.m. Vi ser i första hand i kapitel 4 och 5 att dessa olika satsningar svarar mot ungdomars mycket differentierade önskemål om vad Malmö stad ska satsa på nu.

Ett av de utmärkande dragen i samhällets utveckling är också en allt mer tilltagande differentiering²⁴. Vi får t.ex. allt fler stilar inom både kulturen, studieförbunden, föreningsidrotten, spontanidrotten och övrigt föreningsliv. Inom föreningsidrotten kan vi se att det finns åtminstone över 600 stilar²⁵. De differentierade kampsporterna, friidrotten, simningen, skidåkningen är exempel på där det också inom de allt fler specialidrottsförebudena pågår en differentiering. **Kommunernas generella bidrag till föreningslivet svarar upp mot den tilltagande differentieringen.** Vi kan också se att personalen på t.ex. bibliotek och i kulturskolan ganska snabbt har noterat förändrade preferenser bland barn och ungdomar och som ett svar på de förändrade preferenserna har nya verksamhetsformer startats.

²² Se kapitel 13 i denna rapport.

²³ Se t.ex. Claesson, Å, **Fritidsvanor i Göteborg**, kapitel 1. SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet**.

²⁴ Se t.ex. Blomdahl, U, "Från industrisamhälle till informationssamhälle. Vilka krav och preferenser möter fritidssektorn efter år 2000?" i Zetterberg, O, **Fritid i ny tid**, sid. 25-29.

²⁵ Differentieringen totalt och t.ex. inom föreningsidrotten, biblioteken och fritidsgårdar och när det gäller musikstilar, TV-kanaler förtjänar en egen forskningsrapport. Det ligger dock utanför syftet med den här rapporten.

Bredden i kommunernas satsningar är alltså ett huvudskäl till att en klar majoritet av Malmös barn och ungdomar deltar. Delaktighetsmålet att nå en stor del av Malmös barn och ungdomar är i ganska stor utsträckning uppnådda.

1.5 Hur ser delaktigheten och inflytande ut bland unga i Malmö?

Malmö stad har som mål att ungdomar ska ha inflytande och vara delaktiga i samhället²⁶. Dessa mål formuleras bl.a. på följande sätt: ”Malmö stad ska vara en stad som värnar barns rättigheter. Enligt barnkonventionen ska barn ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem”²⁷. Malmö stad, fritidsnämnden och kulturnämnden har därmed som målsättning att öka unga Malmöbornas delaktighet och inflytande. I strategisk utvecklingsplan för arbetet mot diskriminering i Malmö står det: ”Malmö ska vara en stad där alla malmöbor har likvärdiga förutsättningar för delaktighet oavsett kön, ålder, funktionsnedsättning, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck”²⁸.

Vi har i tidigare avsnitt visat att om delaktighetsmålet definieras som deltagande i kultur- och fritidsutbudet så är målet i ganska stor utsträckning uppnått i Malmö.

Av fritids- och kulturnämndernas ekonomiska satsningar för barn och ungdomar när det gäller förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek eller simhall går mellan 75% och 80% till dessa fem aktiviteter²⁹. I Malmö deltar 82 procent av mellanstadieeleverna, 62 procent av högstadieeleverna och 45 procent av gymnasieeleverna i någon av dessa fem aktiviteter varje vecka. En stor majoritet deltar också i fritidsnämndens egna tunga satsningar och i fritidsnämndens egna tunga satsningar + tekniska nämndens satsningar på spontanidrottsanläggningar. En klar majoritet av barn och ungdomar deltar också i kulturnämndens eget tunga utbud och i kulturnämndens eget tunga utbud och i kulturnämndens eget tunga utbud + andra offentliga organs kultursatsningar på barn och ungdomar. **Huvudorsaken till att en stor majoritet av barn och ungdomar är delaktiga på sin fritid i Malmö när det gäller deltagande i det tunga fritids- och kulturutbudet ska alltså sökas i bredden på utbudet.**

Inflytandemålet har i den här rapporten undersökts bl.a. genom viljan att påverka samhället i stort, att påverka i Malmö och genom att ha uppdrag i förening. 14% av killar och 18% av tjejer i högstadiet tycker det är mycket viktigt att påverka samhället³⁰. I gymnasiet är det 17% av både killar och tjejer som tycker det är mycket viktigt. **Tjejer tycker det är viktigare** (ganska viktigt + mycket viktigt) **än killar att påverka samhället både i högstadiet och i gymnasiet.** I t.ex. gymnasiet tycker 47% av killar och 58% av tjejer det. Motsvarande resultat i högstadiet är 46% respektive 59%. Varför vill fler tjejer än killar vara med och påverka samhället? Orsakerna till detta ska troligtvis sökas utifrån förhållandet att tjejer inte tycker de får vara med och bestämma tidigare och i dag och att de vill ha större inflytande och större ansvar för framtiden. Några större förändringar har inte skett mellan 2015 och 2019 bland de yngre tonåringarna när det gäller viljan att påverka samhället.

²⁶ Regeringen har i april 2020 fattat beslut om att ”stärka idrottens arbete med föreningsdemokrati. Så här står det i pressmeddelandet från regeringen ”Riksidrottsförbundet ska också stödja idrottsföreningarnas arbete med att utveckla sina demokratiska processer så att insynen och möjligheterna att delta ökar för barn och unga”. Regeringskansliet, **Regeringens stärker idrottens arbete med föreningsdemokrati**, 23 april 2020. Kulturdepartementet.

²⁷ Malmö stad, **Utvecklingsplan för barns rättigheter i Malmö stad**.

²⁸ Malmö stad, **Strategisk utvecklingsplan för arbetet mot diskriminering**.

²⁹ Se kapitel 12 i denna rapport.

³⁰ Skalan på frågan är: Inte alls viktig, Inte så viktig, Ganska viktigt och Mycket viktigt.

I gymnasiet 2020 ska noteras att ungdomar i lägre socioekonomiska grupperna tycker det är viktigare att påverka samhället än de i högre socioekonomiska grupperna. Tjejer tycker det är viktigare att påverka samhället än killar. De med utländsk bakgrund tycker det är viktigare än de med svensk bakgrund att påverka samhället. Dessa tre grupper som nyttjar de offentliga satsningarna på fritid minst tycker alltså det är viktigare att påverka samhället i stort än de grupper som nyttjar satsningarna mest.

I Malmö har vi frågat tonåringarna om i vilken utsträckning politikerna lyssnar på dem, hur mycket de vill påverka och om de vet vart de ska vända sig om de vill påverka. Mellan 19% och 29% av tonåringar i högstadiet och i gymnasiet tycker att politiker i Malmö lyssnar på dem³¹. Tjejer och killar tycker så i ungefär lika stor utsträckning. Mellan 35% och 40% vill vara med och påverka mer i sitt bostadsområde, tjejer och killar i ungefär lika stor utsträckning. Omkring 25% vill vara med och påverka genom att delta i workshop, tjejer i något större utsträckning än killar. Ungefär 18% av både killar och tjejer vill själv ordna arrangemang/aktiviteter. Omkring 20% av ungdomar i högstadiet och 15% i gymnasiet vet vart de ska vända sig om de vill förändra något i Malmö. Det är tjejerna i gymnasiet som i minst utsträckning vet vart de ska vända sig om de vill förändra något.

Ungdomar i högstadiet 2015 och 2019 har ungefär likartade inställningar till inflytande. **Skillnaden mellan killar och tjejer är mycket begränsad över tid när det gäller synen på inflytande³².** Noteras måste dock att tjejerna 2019 i signifikant högre utsträckning än killar vill vara med och påverka sitt bostadsområde.

Speciellt ska observeras att de i lägre socioekonomiska grupper och de med utländsk bakgrund i störst utsträckning vill vara med och bestämma vilka fritidsaktiviteter som ska finnas i deras bostadsområde, påverka området de bor i och själv ordna arrangemang/aktiviteter (tabellerna visas inte här). Tjejer i lägre socioekonomiska grupper och tjejer och killar med utländsk bakgrund tycker också i minst utsträckning att politikerna lyssnar på dem. Alltså barn och ungdomar vars föräldrar har mindre ekonomisk kontrollvidd och där de själva är mer utomstående i fritidsutbudet.

Att ha uppdrag i föreningslivet är en viktig indikator på inflytande och delaktighet. En femtedel av högstadieungdomar och gymnasieungdomar i Malmö har någon form av uppdrag i förening. Killar och tjejer har uppdrag i ungefär samma utsträckning. 2% av både killar och tjejer i högstadiet och tjejer i gymnasiet har styrelseuppdrag. 3% av killarna i gymnasiet har uppdrag i styrelse. Vanligtvis har ungdomarna uppdrag som ledare eller tränare.

Vi konstaterar att det är få ungdomar i Malmö som har styrelseuppdrag i någon förening 1996, 2015 och 2019³³. Detta gäller även i andra kommuner. Andelen som ingår i någon arbetsgrupp/kommitté har ökat i Malmö sedan 1996 men är oförändrad sedan 2015. Färre hjälper till vid möten/tävlingar än 1996. **Både killar och tjejer är tränare/ledare 2019 i större utsträckning än 2015 och i mycket större utsträckning än 1996.** Uppdrag totalt har killar i störst utsträckning 2015 och tjejer 1996.

31 Skala på svarsalternativen är: Stämmer inte alls, Stämmer ganska dåligt, Stämmer ganska bra och Stämmer helt. Här redovisas stämmer ganska bra + stämmer bra.

32 Tabellen presenteras i tabellbilagan.

33 Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Folkrörelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik**. Elofsson/Blomdahl/Bergmark/Åkesson/Lengheden, **Levnadsvillkor bland barn och ungdomar i hög- respektive låginkomstområden i olika kommuner**.

Idrottsförening är den största föreningskategorin i Malmö och i alla andra kommuner. Därför är det viktigt att undersöka i vilken grad de som är med i en idrottsförening har uppdrag. **Tjejer i högstadiet som är med i en idrottsförening har uppdrag i styrelse, uppdrag i arbetsgrupp/kommitté samt är ledare/tränare i högre grad än killar.** Det gäller också i andra kommuner vi undersökt³⁴. **Även tjejer i gymnasiet som är med i en idrottsförening har styrelseuppdrag och uppdrag som ledare/tränare i en idrottsförening i högre grad än killar som är med i en idrottsförening.** Ett av skälen till att tjejer tar/har uppdrag i störst utsträckning ska troligtvis sökas i att de är mer intresserade av idrottens egenvärde (social gemenskap och att må bra) och att det inte är lika intresserade som killar av idrottens investeringsvärde (vinna, tävla, spela i bästa laget). En annan viktig orsak kan vara att tjejer i större utsträckning socialiseras till att ta ett socialt ansvar. Det kan alltså finnas en könsnorm som gör att tjejer i större utsträckning än killar förväntas ta uppdrag i sin idrottsförening.

Andelen killar i högstadiet i Malmö som har styrelseuppdrag är högst 2019. Flest tjejer i högstadiet var med i en styrelse 1996. Uppdrag i arbetsgrupp/kommitté har ungdomar i högstadiet i störst utsträckning 2019. Ledare/tränare är också högstadieungdomar i störst utsträckning 2019. Vad kan orsakerna vara till att fler är ledare/tränare i dag? En orsak kan vara att fritidsförvaltningen och idrottsklubbarna har gjort riktade insatser för att stimulera ungdomar till att bli ledare. En annan kan vara att barn har varit med så länge i sin idrottsklubb att de kan sin idrott tidigare i dag. Ett tredje skäl kan vara att ungdomar i allt större utsträckning får betalt när de är tränare.

Ungdomar i socioekonomisk grupp 5 i högstadiet har uppdrag i minst utsträckning. Tjejer i socioekonomisk grupp 1 har i högstadiet i signifikant större utsträckning än de i lägre socioekonomiska grupp ledar-/tränaruppdrag. I gymnasiet finns också ett signifikant samband. Killar i socioekonomisk grupp 1+2 har uppdrag i arbetsgrupp/kommitté i större utsträckning än killar i övriga socioekonomiska grupper. Det finns också en tendens till att tjejer i socioekonomisk grupp 1+2 har uppdrag som tränare och ledare i högre grad än tjejer i socioekonomisk grupp 5. **Ungdomar som kommer från hem med minst ekonomisk kontrollvidd har uppdrag i minst utsträckning.**

Killar och tjejer med svensk respektive utländsk bakgrund i högstadiet och i gymnasiet har styrelseuppdrag i ungefär samma utsträckning. Tjejer med svensk bakgrund i båda stadierna och killar i gymnasiet är tränare och ledare i signifikant högre grad än de med utländsk bakgrund. Tjejer med utländsk bakgrund har uppdrag i arbetsgrupp/kommitté i högre grad än övriga tjejer i studien.

Av dem som är medlemmar i en idrottsförening i högstadiet så är andelen tjejer som har uppdrag högre än andelen killar i de flesta kommuner. **Andelen tjejer i idrottsförening i Malmö som har styrelseuppdrag ligger högt när jämförelse görs med tjejer i andra kommuner. Det gör det också bland killar.** Uppdrag i arbetsgrupp/kommitté har killar och tjejer i Malmö i störst utsträckning. Ungdomar idrottsförening i Malmö har också i stor utsträckning ledar- och tränaruppdrag när jämförelse görs med ungdomar i andra kommuner. Vad orsakerna till detta är vet vi inte säkert. Det kan vara delvis vara en effekt att de riktade insatser som fritidsförvaltningen i Malmö gjort och gör. Fritidsförvaltningen har sedan 2016 speciellt arbetat med ungdomars delaktighet i föreningslivet t.ex. genom ledarskapsprogram för unga och genom samarbete med skolidrottsförbundet försökt stimulera högstadielever att bli föreningsledare m.m. Dessutom har två av de stora föreningarna i Malmö arbetat med ungdomsinflytande och ledarskap.

Tjejer i gymnasiet i alla fyra kommunerna har styrelseuppdrag i större utsträckning än killar. När det gäller att vara ledare/tränare är tjejer i gymnasiet överrepresenterade i Malmö och Jönköping och killar på Lidingö och i Täby.

³⁴ Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson/Bergmark **Jämställdheten i föreningsidrotten**, (kommande).

1.6 Vad ska Malmö stad satsa på inom fritid och kultur?

Malmö stad som helhet och både fritidsnämnden och kulturnämnden har som målsättning att öka unga Malmöbornas delaktighet och inflytande.

Vi har frågat högstadieungdomarna och gymnasieungdomarna vad de tycker att Malmö stad i första hand ska satsa på inom kultur och fritid³⁵. De alternativ som tonåringarna fått ta ställning till är:

- **Idrott** (t.ex. idrottsanläggningar och idrottsföreningar),
- **Fritidsgårdar/Allaktivitetshusliknande/liknande mötesplatser för unga,**
- **Natur** (t.ex. skötsel och underhåll av stränder, naturområden och parkområden),
- **Kultur** (t.ex. bibliotek, dans, kulturskola, musik, teater och utställningar),
- **Föreningsverksamhet - inte idrott** (t.ex. scoutkårer, politiska organisationer, kulturella föreningar, religiösa föreningar/ församlingar/samfund)³⁶.

Ungdomarna har rangordnat alternativen från 1 till 5 (1 det viktigaste, 2 det näst viktigast osv.).

Tonåringar i Malmö önskar i första hand kommunen ska satsa på idrott. Det gör också ungdomar i andra kommuner, med något enskilt undantag, sedan första studierna på 1990-talet. Frågan är varför? Vi återkommer senare i texten till frågan.

Killar i högstadiet och i gymnasiet i Malmö, liksom i alla andra kommuner vi undersökt, vill i första hand att kommunerna ska satsa på idrott. Skillnaderna mellan killar och tjejers önskemål i Malmö om satsningar på idrott är större än i flertalet andra kommuner. **Tjejer i högstadiet vill i första hand att det ska satsas på natur och tjejer i gymnasiet att det i första hand ska satsas på fritidsgårdar/allaktivitetshus/liknande mötesplatser för ungdomar.** Tätt efter satsningar på naturen kommer bland tjejer i högstadiet satsningar på kulturen, fritidsgårdar och idrotten bland tjejer. Tätt efter satsningar på fritidsgårdar/allaktivitetshus/liknande mötesplatser för unga kommer bland tjejer i gymnasiet satsningar på kulturen, idrotten och naturen. I nästan alla andra kommuner vi undersökt så önskar tjejer att kommunerna i första hand ska satsa på idrott. Vi återkommer senare i det här avsnittet till varför Malmö skiljer ut sig.

Några signifikanta skillnader mellan killar i de olika socioekonomiska grupperna finner vi inte när det gäller önskningar att staden ska satsa på idrott. Vi kan dock notera en tendens till att killar i socioekonomisk grupp 4 och 5 i något mindre utsträckning tycker att Malmö stad i första hand ska satsa på idrott. Likartade resultaten kunde noteras i studien 2015. **Mellan tjejer i olika socioekonomiska grupper finner vi inte heller signifikanta skillnader när det gäller i vilken utsträckning Malmö stad ska satsa på idrott.** Inte heller i studien från 2015 finner vi några signifikanta skillnader.

Killar med svensk respektive utländsk bakgrund tycker i ungefär samma utsträckning att Malmö stad ska satsa på idrott. Motsvarande kan noteras bland tjejer i högstadiet. Inga signifikanta skillnader kunde heller 2015 noteras i högstadiet. Tjejer med svensk bakgrund i gymnasiet tycker däremot i signifikant större utsträckning än tjejer med utländsk bakgrund Malmö stad ska satsa på idrott.

³⁵ Resultaten redovisas i detalj i kapitel 4.

³⁶ I enkäten står det: "med religiösa samfund menar vi religiösa förening eller verksamheter som t.ex. kristna, muslimska eller judiska församlingar".

Hur ska vi förstå att killar både i högstadiet och i gymnasiet i första hand vill att det ska satsas på idrott? Orsakerna ska bl.a. sökas i att idrotten fortfarande är mer förankrad både när det gäller identitet och utövande bland killar än bland tjejer³⁷. Killar anger (öppen fråga) idrott som viktigaste fritidsintresse. Bland tjejer kommer kompisar på första plats och idrott på andra. Killar är mer med i idrottsförening och mer fysiskt aktiva än tjejer. Killar bejakar idrottens investeringsvärde (t.ex. tävla och spela med bästa laget) i högre grad än tjejer³⁸.

För tjejer i högstadiet kommer satsningar på natur först tätt följt av satsningar på kultur, idrott och fritidsgårdar. För tjejer i gymnasiet kommer först satsningar fritidsgårdar/allaktivitetshus tätt följt av satsningar på kultur, idrott och natur. **Tjejer har alltså en större bredd i sina önskemål om Malmö stads satsningar än killar.** Det kan vi också se i andra likartade frågor. Vad kan orsakerna till detta vara? En av orsakerna är troligtvis att tjejer socialiseras till en bredare livsstil än vad killar socialiseras till.

Vi har som redovisats i kapitel 4 presenterat vilka typer av **idrotts- och fritidsanläggningar som barn och ungdomar tycker att Malmö stad ska satsa på.** Frågan till barn och ungdomar är ställd på följande sätt: ”Vilka av följande idrotts- och fritidsanläggningar tycker du att Malmö stad ska satsa på? Kryssa för högsta 4 alternativ”³⁹.

Högt på önskemålen om satsningar på idrotts- och fritidsanläggningar i alla tre stadierna **finns simhallar och fotbollsplaner.** Både elever i högstadiet och i gymnasiet önskar att staden i första hand ska satsa på **Gym.** Alltså två öppna verksamheter, simhallar och gym samt en specialidrottsanläggning för fotboll. Vi ska senare i texten visa hur önskemålen har förändrats i högstadiet sedan 2015.

Innan vi visar killars respektive tjejers önskemål finns det anledning att notera att tjejer i större utsträckning än killar nyttjar sina möjligheter att tala om vilka idrotts- och fritidssatsningar som Malmö stad ska satsa på. Så har det inte varit tidigare!

Vi ser att fotbollsplaner, simhallar/badhus, sporthallar och inomhushallar för fotboll finns på killars fem-i-topplista i alla stadierna. Killar oberoende ålder är alltså ganska överens om vad Malmö stad ska satsa på. I högstadiet och i gymnasiet toppar satsningar på gym listan bland killar.

Tjejer i olika åldrar är mindre överens än killar om vad Malmö stad ska satsa på. Det är enbart simhallar/badhus och lokaler för dans som finns på tjejernas fem-i-topplista i alla tre stadierna. Satsningar på gym kommer på första plats bland tjejernas önskemål i högstadiet och i gymnasiet. Alternativet gym finns inte med i mellanstadieenkäten.

Vilka förändringar har skett i högstadiet sedan 2015? Små förändringar i preferenser kan noteras för vad kommunen ska satsa på när det gäller idrotts- och fritidsanläggningar. **Ungdomarna tycker dock i större utsträckning 2019 än 2015 att fritidsnämnden i Malmö ska satsa på gym (inomhus), simhallar/badhus, badplatser utomhus med aktiviteter och ytor för spontanidrott.** Stödet för att kommunen ska satsa på fotbollshallar har minskat. Tre öppna anläggningar får alltså ökat stöd. Dessa anläggningar utmärks av att de kan nyttjas för olika verksamheter, besöken kan ske när det passar, den som nyttjar anläggningarna kan göra det med den eller de man önskar.

37 Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?** Elofsson/ Blomdahl/ Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstadiumråden respektive lågstadiumråden.** Blomdahl Elofsson/Lengheden/ Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

38 Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka värden söker barn och ungdomar inom idrotten?** Elofsson/ Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark **Vilka värden söker barn och ungdomar som är aktiva i olika idrotter?** Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka värden söker barn och ungdomar i fotbollsförening?** Se också kapitel 7 i denna rapport och Blomdahl/Elofsson/Bergmark, **Ung livsstil Malmö.**

39 De som har kryssa fler än 4 alternativ har förts till bortfall på frågan.

Vi kan konstatera att killar i högstadiet har samma fem anläggningskategorier på sin topplista både 2015 och 2019. 2015 kom fotbollsplaner på första plats och 2019 kom gym (inomhus) på första plats. En öppen anläggningstyp har alltså bytt plats med en specialidrottsanläggning.

Tjejer i högstadiet 2015 och 2019 är inte lika överens som killarna om vad Malmö stad ska satsa på. **De tre första önskemålen, gym, simhallar och lokaler för dans kommer dock i samma ordning i tjejernas önskemål 2015 och 2019.** Satsningar på fotbollsplaner har bytt plats från fjärdeplats 2015 till femte plats 2019. Badplatser utomhus med aktiviteter är ny bland tjejernas fem-i-topplista. Sporthallar för inomhusidrott har åkt ut från fem-i-topplistan. Den återfinns dock 2019 på sjätte plats.

Killar i olika socioekonomiska grupper har 2019 ganska lika preferenser för vilka idrotts- och fritidsanläggningar Malmö stad ska satsa på. I alla socioekonomiska grupper kommer gym (inomhus) simhallar/badhus och fotbollsplaner bland de tre första önskemålen. Noteras ska att satsningar på gym inte kommer på första plats bland killar i socioekonomisk grupp 5. Observeras ska också att stödet för att satsa på fotbollsplaner inte är lika starkt i de lägre socioekonomiska grupperna som i de högre socioekonomiska grupperna.

2015 ligger satsningar på fotbollsplaner på första plats bland killar i alla socioekonomiska grupper. Det gör den inte 2019. Nu ligger satsningar på gym (inomhus) på första plats i socioekonomisk grupp 1+2, 3 och 4. Noteras ska också att stödet för simhallar/badhus har ökat i alla socioekonomiska grupper och att stödet för att satsa på fotbollshallar har minskat.

Vi ser också ganska stora likheter i vad tjejerna i olika socioekonomiska grupper tycker att Malmö ska satsa på 2019. Simhallar/badhus, gym (inomhus), badplatser ute med aktiviteter, danslokaler och fotbollsplaner (ej socioekonomisk grupp 5) är med på topp-fem-listan i de olika socioekonomiska grupperna. I de olika socioekonomiska grupperna kommer simhallar/badhus på första plats och gym (inomhus) på andra plats.

2015 ville tjejerna i första hand att Malmö stad skulle satsa på gym (inomhus). Den första platsen har gym (inomhus) 2019 knappt förlorat till satsningar på simhall/badhus. Satsningar på badplatser ute har 2019 starkare stöd än 2015.

Killar med svensk respektive utländsk bakgrund har ganska likartade preferenser för vad Malmö stad ska satsa på både 2015 och 2019. 2015 tyckte killar oberoende av bakgrund att staden i första hand skulle satsa på fotbollsplaner. 2019 kommer fotbollsplaner på första plats enbart bland killar som är födda i Sverige och föräldrarna utomlands. Gym kommer 2019 på första plats bland killar med svensk bakgrund.

Noteras ska att inga drastiska förändringar har skett sedan 2015 bland tjejer med svensk respektive utländsk bakgrund. Andelen tjejer som vill att staden ska satsa på gym och simhallar har ökat utom bland tjejer som liksom sina föräldrar är födda utomlands.

Vilka **kulturverksamheter** tycker då elever i mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet att Malmö stad ska satsa på i första hand? Barn och ungdomar har fått kryssa för högst 3 alternativ⁴⁰. I mellanstadiet har barnen haft 10 olika typer av anläggningar/verksamheter att ta ställning till och i högstadiet och i gymnasiet 14 stycken.

⁴⁰ Har barn och ungdomar kryssat för flera än 3 alternativ räknas inte deras svar.

Flest mellanstadiebarn tycker att kulturnämnden ska satsa på bibliotek och festivaler för musik, film, teater och dans. Både yngre och äldre tonåringar önskar i första hand att Malmö stad ska satsa på festivaler, bibliotek och disco/klubb. Det är alltså satsningar på bibliotek och festivaler som barn och ungdomar tycker att Malmö stad i första hand ska satsa på. Två öppna verksamheter med differentierade utbud som kan svara mot de ungas allt mer differentierade smak. Här bör likheter med barn och ungdomars preferenser när det gäller satsningar på idrotts- och fritidsanläggningar noteras. I topp där finns också de öppna verksamheterna simhallar, utomhusbad med aktiviteter och gym.

Tjejer i alla tre stadierna vill i större utsträckning än killar att det ska satsas på fler kulturaktiviteter. Tjejer använder också i alla tre stadierna i större utsträckning än killar sina möjligheter att uttrycka att Malmö stad ska satsa på kultur. Frågan är varför? En orsak till detta kan vara att innehållet i kultursatsningarna bättre svarar mot de värden tjejer söker än vad killar söker. En annan orsak är troligtvis att tjejer socialiseras till bredare livsstil än vad killar socialiseras till. Könsnormen är troligtvis att tjejer i större utsträckning än killar ska syssla med kultur.

Killar i mellanstadiet önskar i första hand att kulturnämnden ska satsa på lokaler för LAN och TV-/datorspel. **Mellanstadietjejer tycker att Malmö stad i första hand ska satsa på bibliotek.** Bibliotek kommer på andra plats bland mellanstadietkillars önskemål om satsningar inom kulturområdet. Satsningar på bibliotek har alltså ett mycket starkt stöd bland barn i mellanstadiet.

Killar i högstadiet vill, liksom mellanstadietkillar, att Malmö stad i första hand ska satsa på lokaler för LAN och TV-/datorspel. Gymnasietkillar vill att det i första hand ska satsa på festivaler. Högstadietkillar vill också i stor utsträckning att Malmö stad ska satsas på bibliotek, festivaler och disco/klubb. Killar i gymnasiet önskar i ganska stor utsträckning att staden ska satsa på disco/klubb, bibliotek och lokaler för LAN och TV-/datorspel.

Tjejer i högstadiet vill liksom tjejer i gymnasiet att staden i första hand ska satsa på festivaler. Satsningar på bibliotek, disco/klubb och konserter kommer också högt bland tonårstjejjers önskningsområden om satsningar. Det är fyra öppna kulturverksamheter som står högst upp på tjejernas önskan om satsningar. Det är verksamheter som både svarar mot likhet i tjejers preferenser och önskan om ett varierande utbud inom ramen för t.ex. festivaler som ger stora möjligheter till att vara mot olikheter i preferenser.

Förändringar i preferenser mellan 2015 och 2019 är små i högstadiet. Killar vill 2019 i mindre utsträckning än 2015 att kommunen ska satsa på disco/klubb och lokaler för LAN och TV-/datorspel. Stödet för att satsa på konserter har dock ökat bland killar. Tjejer vill i större utsträckning än 2015 att Malmö stad ska satsa på festivaler, disco/klubb och konserter.

I kapitel 10 visas att barn i de lägre socioekonomiska grupperna besöker bibliotek i högre utsträckning än barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna. **Några signifikanta samband mellan i vilken utsträckning barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper önskar att Malmö stad ska satsa på bibliotek kan inte noteras. Biblioteken har alltså en stark ställning i alla socioekonomiska grupper.**

I kapitel 10 visas att barn och ungdomar med utländsk bakgrund besöker bibliotek i störst utsträckning. **Det finns också tendenser till att de med utländsk bakgrund i större utsträckning än de med svensk bakgrund önskar att kulturnämnden ska satsa på bibliotek.**

1.7 Vilka aktiviteter vill barn och ungdomar börja med?

Vi har som visats i kapitel 5 ställt följande öppna fråga till barn och ungdomar i Malmö⁴¹: ”Vilken idrott/fysisk aktivitet/kulturverksamhet eller liknande skulle du vilja börja med?”⁴² Barn och ungdomar har alltså själv fått formulera sina önskemål. Tidigare forskning visar att de barn och ungdomar som är aktiva brukar svara på denna typ av frågor i större utsträckning än de som inte är aktiva i någon organiserad fritidsaktivitet. Några signifikanta skillnader när det gäller önskan att börja med en aktivitet, vilket visats i kapitel 5, kan dock inte noteras mellan de aktiva respektive icke aktiva i Malmö.

Killar i alla stadier i Malmö och andra kommuner vill i första hand börja i en fotbollsklubb.

Hur ska vi förstå att flest killar vill börja med fotboll? Vi återkommer lite senare i texten med möjliga svar. På andra plats bland killarnas önskemål i mellanstadiet kommer basket. I tonåren vill killar i andra hand börja med styrketräning/fys/gym. Högt på killarnas önskemål i alla tre stadierna kommer också basket, boxning och kampsporter. Noteras ska speciellt att bortsett från ”gaming” är det enbart föreningsidrotter och fysisk aktivitet på killarnas topplistor. Att börja med någon kulturaktivitet och att besöka fritidsgårdar/allaktivitetshus saknas högt på killarnas önskelistor.

Tjejer i alla tre stadierna vill i första hand börja med dans både i Malmö och i andra kommuner⁴³. Det gäller också i alla stadsdelar i Malmö i mellanstadiet, högstadiet och i gymnasiet. Inte heller finner vi några signifikanta skillnader när det gäller önskan att börja med dans mellan tjejer utifrån socioekonomisk bakgrund, svensk/utländsk bakgrund eller utifrån skolbetyg. Mellanstadietjejer i Malmö vill också i stor utsträckning börja med gymnastik, ridning och fotboll. I högstadiet och gymnasiet önskar tjejer i ganska hög utsträckning börja med styrketräning/fys/gym. **Hur ska vi förstå att flest tjejer vill börja med dans?** Något definitivt svar kan vi inte ge. Eftersom vi inte har ställt frågan tidigare kan vi inte heller se om det är lika många eller fler jämfört med 2015 som vill börja med dans. Vi återkommer lite senare i texten med möjliga svar.

Åtminstone 6 frågor söker svar utifrån resultaten om vilka aktiviteter barn och ungdomar vill börja med i Malmö.

1. Varför är enbart specialidrotter och fysiska aktiviteter med på killarna topplista?
2. Varför vill killar i alla stadier, stadsdelar och i olika socioekonomiska grupper och bland de med svensk och utländsk bakgrund i första hand börja med fotboll?
3. Vad utmärker de idrotter som bland killar kommer efter fotboll, dvs. basket, boxning och kampsporter i alla tre stadier och styrketräning/fys/gym på högstadiet och i gymnasiet?
4. Varför har tjejer så stor bredd på sina önskemål?
5. Varför vill tjejer i första hand börja med dans oberoende av ålder, sociodemografisk och socioekonomisk bakgrund?
6. Vad utmärker de idrotter som kommer efter dans på tjejernas önskelista i alla tre stadierna, dvs. ridning, fotboll och basket?

⁴¹ Frågan är inte ställd 2015 i Malmö. Första studien frågan ställdes är i högstadiet i Malmö 2019, i Vallentuna 2019, på Lidingö 2019 och i Eskilstuna 2019/20.

⁴² I mellanstadiet är frågan ställd på följande sätt: Vilken aktivitet skulle du vilja börja med på din fritid?

⁴³ Vi har i enkäten inte ställt frågan om vilken dansstil ungdomarna vill börja med. I de fall tjejerna angett en speciell dansstil ser vi att önskemålen varierar ganska mycket. Vi påminner om att det troligtvis finns över 30 olika grundstilar i dans och kanske över 100 specifika dansstilar.

Vår **första fråga** är alltså hur vi ska tolka att det enbart är specialidrotter eller annan fysisk aktivitet som killar i första hand vill börja med? **Orsakerna ska bl.a. sökas i att idrotten fortfarande är mer förankrad både när det gäller identitet och utövande bland killar än bland tjejer⁴⁴**. Killar vill i första hand att kommunerna ska satsa på idrott. Killar anger idrott som viktigaste fritidsintresse. Killar är mer med i idrottsförening och mer fysiskt aktiva än tjejer. Spontanidrottsanläggningar nyttjas mest av killar. Killar söker i högre grad idrottens investeringsvärde (t.ex. tävla och spela med bästa laget) än tjejer⁴⁵. Killar vill också på t.ex. fritidsgård att det ska finnas tillgång till möjligheter att idrotta. Det kan också vara så att killar i högre grad än tjejer drömmer om att kunna försörja sig genom att bli professionell i någon idrott. Det är ju betydligt fler killar än tjejer som kan försörja sig på idrott.

Den **andra frågan** som förtjänar ett svar är varför killar oberoende ålder och sociodemografisk bakgrund i första hand vill börja spela i en fotbollsklubb⁴⁶. Detta trots att så många killar redan är med i en fotbollsklubb. Först ska påpekas att fotboll är den idrott som killar i olika socioekonomiska grupper och killar med svensk respektive utländsk bakgrund i ungefär samma utsträckning, i studierna åtminstone fram till 2019/20, utövar. Det finns alltså en möjlighetshorisont för killar oberoende sociodemografisk och socioekonomisk bakgrund. Dessutom är det förhållandevis billigt att börja i de flesta fotbollsklubbar. Detta gäller också basket, boxning, brottning och många av stilarna inom kampsporter. Trots detta är det fotboll killar i första hand vill börja med. Varför? En orsak till detta skulle kunna vara att det finns en fotbollsklubb geografiska nära för flertalet killar. En annan orsak kan vara att killar spelar fotboll mer spontant än de utövar andra idrotter spontant. Steget från spontanfotboll till att spela fotboll i klubb behöver därför tankemässigt inte vara långt. Ett tredje skäl är att fotboll är den idrott som visas mest i TV. Möjligheten att identifiera sig och stimuleras till att vilja börja i en fotbollsklubb därför att man ser fotboll på TV är stor. Ett fjärde skäl att en hel del, i första hand mellanstadiekillar, vill börja spela fotboll i lag beror troligtvis på att de ser fotbollen som ett möjligt framtida yrke, ett yrke med stjärnstatus! Det kan också vara så att spela fotboll i lag för flertalet killar uppfattas ha högre legitimitet och status än utövandet av andra idrotter.

Hur ska vi förstå att högt på killars önskelista i alla tre stadierna kommer även att börja med basket, boxning och kampsporter? Detta är vår **tredje fråga**. En av orsakerna kan vara att möjlighetshorisonten är stor eftersom det är idrotter som utövas ganska oberoende av sociodemografisk och socioekonomisk bakgrund. Det är också idrotter som är relativt billiga att börja med och idrotter som man kan träda in i vid olika åldrar. **Vi ser att på andra plats i högstadiet och i gymnasiet kommer önskan att få börja med styrketräning/fys/gym**. Det är en fysisk aktivitet som i större utsträckning än de flesta specialidrotter kan utövas när som helst, hur ofta man vill, tillsammans med vem man vill och träningen kan ske en vecka och sedan pausas en vecka. Det är dessutom en motionsform som många vuxna män utövar. Steget in till gymmen blir därför också ett snabbt steg in i vuxenvärlden. Att vilja börja på gym kan också svara mot idealet att bygga muskler. Kostnadsmässigt är det däremot generellt inte billigare att gå på gym än att delta i de flesta RF-idrotter.

⁴⁴ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottar/motionerar för lite och vilka är dom?** Elofsson/ Blomdahl/ Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstadiumråden respektive lågstadiumråden**. Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

⁴⁵ Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka värden söker barn och ungdomar inom idrotten?** Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark **Vilka värden söker barn och ungdomar som är aktiva i olika idrotter?** Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka värden söker barn och ungdomar i fotbollsförening?** Se också kapitel 7 i denna rapport och Blomdahl/Elofsson/Bergmark, **Ung livsstil Malmö**.

⁴⁶ Att fotboll startades av män och att killar/män är i majoritet i klubbfotbollen i dag behöver knappast påpekas.

Vår **fjärde fråga** är varför tjejer, i motsats till killar, har både RF-idrotter, dans och i mellanstadiet kulturaktiviteterna teckna/måla/modellera och spela musikinstrument högst på sin önskelista om vilka aktiviteter de vill börja med⁴⁷? Tjejer svar i denna fråga följer svaren i andra frågor av likartat slag. Tjejer önskar i ungefär lika stor utsträckning att Malmö stad ska satsa på kultur, fritidsgårdar, idrott och natur! Tjejer har också bredare önskemål om vilka aktiviteter som ska finnas på fritidsgårdar. Tjejer tycker också i större utsträckning än killar att olika kulturaktiviteter och idrottsaktiviteter ska få stöd. Ett av svaren på varför tjejer önskar börja med olika kategorier av aktiviteter är alltså att de söker identitet bredare än killar.

Vår **femte fråga** är varför tjejer i första hand vill börja med **dans**? Intresset för det är högt oberoende av ålder, socioekonomisk bakgrund, svensk respektive utländsk bakgrund, kommun/stad, kommunal/ stadsdel, skolbetyg, studieförberedande respektive yrkesförberedande program på gymnasiet. Hur ska vi förstå tjejernas önskemål? Varför önskar de inte att spela fotboll eller boxas i klubb eller vara med i någon annan specialidrott inom Riksidrottsförbundet istället? Det beror inte på att få tjejer dansar i grupp i de olika stadierna. Det är minst lika många eller fler som redan dansar än som t.ex. är med i en fotbollsklubb. Vi återkommer till frågan.

Innan vi försöker ringa in varför tjejer helt oberoende av ålder och sociodemografisk bakgrund i första hand vill börja med dans finns det anledning att påpeka att dans i grupp organiseras av företag, akademier, kulturskolan, studieförbund, dansförbundet inom Riksidrottsförbundet (RF) och även ibland av fritidsgårdar. Det ska påpekas att de som har formulerat att de vill börja med dans i enstaka fall har angett att det är RF-idrotten dans de önskar börja med.

Det finns också anledning att konstatera att dans som aktivitet fångar upp många dansstilar. Antalet grundstilar i dans är över 30 och kombinationer är så långt vi kan se över 100⁴⁸. Differentieringen av antalet dansstilar liksom av RF-idrotten eller stilar inom enskilda specialidrotter går snabbt. De olika dansstilarna knyter också an till olika tjejers skilda musiksmak. Efter detta konstaterande kvarstår dock ändå den konkreta frågan: varför vill tjejer i första hand börja med dans?

Det har i debatten i framförts argumentet om att tjejer väljer dans för att de inte få full tillgång till den föreningsidrott som startades av män för män och i dag i ganska stor utsträckning styrs av män och där flertalet ledare och tränare är män. Lite i våra studier tyder på att tjejerna väljer dans av dessa skäl. I föreningsidrotterna gymnastik, ridning, konståkning m.fl. är tjejer i klar majoritet och i den relativt stora idrotten basket är det jämn könsfördelning. Det beror inte heller på att tjejer får sämre träningstider inom föreningsidrotten än killar⁴⁹. Lite talar alltså för att dansen är ett negativt val för tjejerna. Mycket talar för att det är ett positivt val!

Kan det vara så att det är innehållet i RF-idrotten som helhet i förhållande till innehållet i dans som gör att tjejer i första hand vill börja med dans? Tjejer är i mindre utsträckning än killar intresserade av föreningsidrottens investeringsvärden t.ex. tävla, vinna och spela med bästa laget⁵⁰. Investeringsvärdena är en central del av föreningsidrotten. 28% av tjejerna i gymnasiet som är med i en idrottsförening tycker tävling är mycket viktigt. 36% av tjejer som spelar fotboll i lag tycker tävling är mycket viktigt. Av dem som vill börja dans och som inte är med i en idrottsförening är det 3%.

47 Danssport är en specialidrott inom RF. Den dans tjejer har formulerat att de vill börja i den öppna frågan ligger dock i nästan samtliga fall utanför RF.

48 Vi har frågat ett antal kunniga personer på dans hur många dansstilar de känner till. Experterna har tillsammans lätt kunna räkna upp över 100 dansstilar. Hur många dansstilar det exakt finns ligger utanför syftet med den här rapporten.

49 Se Blomdahl/Elofsson/Öhman, **Får flickorna de sämsta träningstiderna?**

50 Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka värden söker barn och ungdomar inom idrotten?** Se också kapitel 7 i denna rapport.

Tjejer är ungefär lika intresserade som killar av att ha kul när det idrottar. På ett område skiljer sig tjejer allmänt mycket från killar. De är mycket mer intresserade än killar av att röra sig till musik⁵¹. Detta oberoende av om de är med i en idrottsförening eller inte. Även inom tjejgruppen kan vi notera stora skillnader mellan de som är med i en idrottsförening allmänt eller speciellt i en fotbollsklubb om de vill börja dansa. Av de tjejer som är med i en idrottsförening i gymnasiet är det 27% som tycker att det är mycket viktigt att röra sig till musik när de tränar/motionerar. 24% av tjejer som är med i en fotbollsklubb i gymnasiet tycker det är mycket viktigt att röra sig till musik. 51% av de tjejer som vill börja dansa och inte är med i en idrottsförening tycker det är mycket viktigt när de tränar att samtidigt få röra sig till musik. Att röra sig till musik är en av orsakerna till varför tjejerna i alla tre stadierna i första hand vill börja med dans. Vilka ytterligare förklaringar kan finnas?

Forskare och debattörer noterar att tjejer i många fall strävar efter att få uttrycka estetiska rörelser och värden på ett speciellt sätt^{52 53}. Dansen och föreningsidrotterna gymnastik och konstakning ger möjlighet till detta. Vi ser också i mellanstadiet att tjejer i andra hand vill börja med gymnastik. I högstadiet kommer önskan att börja med gymnastik på sjunde plats. Möjligheten att i dansen att få uttrycka specifika estetiska värden är troligtvis en orsak till att tjejer i första hand vill börja med dans. En rad forskare menar att tjejer tycker att det estetiska är viktigt när tjejer skapar identitet. Dansen med dess möjlighet att experimentera med kroppen svarar då bra mot detta.

Undersöker vi dansen mer konkret så kan den i stor utsträckning utövas spontant t.ex. i det egna rummet eller i vardagsrummet, på skolgården och på gräsmattan. Tjejer gör egna dansprogram som kompisar får se via i första hand tik-tok. Steget till att vilja börja dansa i grupp är därför mycket kort för många. Som nybörjare är det också relativt lätt att börja i någon av alla de dansgrupper som finns.

En ytterligare orsak till att tjejer i första hand vill börja med dans kan vara att dans i olika former/stilar i stor utsträckning finns på Tv, i filmer och på sociala medier. Att utöva dans är så spridd att den blivit en legitim del av den ungdomskultur där tjejer är överrepresenterade. Lika legitim som fotboll är bland killar. En av de vi har intervjuat uttrycker önskan att vilja dansa och dansa i grupp på följande sätt⁵⁴: "Danskulturen har blivit en statusgrej bland unga tjejer. Det finns i vår kommun få kommunala satsningar eller föreningssatsningar på dans. Däremot finns en dansstudio i kommunen. Den säljer kurser i dans för barn och ungdomar. Den är väldigt populär men dyr. Att få plats där ger status".

Vår **sjätte fråga** är vad utmärker de idrotter som kommer efter dans på tjejernas önskelista i alla tre stadierna, dvs. ridning, fotboll och basket? Först ska konstateras att det är tre RF-idrotter. I två av stadierna finns simning (mellanstadiet och högstadiet) och styrketräning/fys/gym (högstadiet och gymnasiet) också högt på önskemålet om att få börja med en aktivitet. Det är stora lagidrotter som fotboll och basket och stora individuella idrotter som ridning, gymnastik och simning. Sedan måste också konstateras att de är olika på en hel del sätt. Bland dem som rider och är utövar gymnastik bland barn och ungdomar är tjejer starkt överrepresenterade. Basket och simning är det en jämn könsfördelning bland utövarna och i fotbollen är killar över 70% av utövarna. De flesta som rider tävlar inte medan tävlingen är en central del i både fotboll, basket, gymnastik och simning.

51 Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka värden söker barn och ungdomar inom idrotten?** Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark **Vilka värden söker barn och ungdomar som är aktiva i olika idrotter?**

52 En sammanfattning hur forskare uttrycker sig om tjejers sökande efter att få uttrycka sig estetiskt finns t.ex. i Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKT medis – en utvärdering av en ungdomssatsning på Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm.**

53 Även killar uttrycker sig estetisk på olika sätt inom idrotten. Detta ligger dock utanför den tidsmässiga ramen för den här rapporten att beskriva och analysera detta.

54 Vi har ställt frågan via de som arbetar med ungdomar i Ung livsstilskommunerna. Frågan är också ställd på Ung livsstils facebook sida. Urvalet är alltså inte statistiskt slumpmässigt.

Dessutom är det bland tonåringar den individuella träningsformen styrketräning/fys/gym. Vi kan återigen konstatera att tjejer väljer bredare än killar. När tjejer väljer aktiviteter är det legitimt att både vilja erövra det som är kodat manligt och det som är kodat kvinnligt. Killars valmöjligheter är snävare.

1.8 Varför sjunker aktiviteten med ålder?

Forskningen har tydligt visat att ålder även inom barn- och ungdomsgruppen är en av de viktigaste bakgrundsvariablerna på fritidsområdet⁵⁵. Det är dock viktigt att notera att ålder inom barn- och ungdomsgruppen inte alls diskuteras och undersöks lika mycket som kön, socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund⁵⁶.

Våra studier i Malmö 1996 och 2015 och i alla andra kommuner vi undersökt visar att deltagandet i de flesta aktiviteter sjunker med ålder. Detta oberoende av om resultaten i denna studie används eller registerdata från kommunerna själva är underlaget. I Malmöstudien 2019/2020 sjunker deltagandet när det gäller att vara med i förening totalt, idrottsförening, kulturskola samt när det gäller att besöka fritidsgård⁵⁷. Dessutom sjunker den fysiska aktiviteten, den kulturella aktiviteten och bokläsande med ålder. De samlade måtten på deltagande vi arbetar med i den här rapporten visar självklart samma utveckling, d.v.s. deltagandet sjunker med ålder. Det gäller för deltagandet i fritidsnämndens respektive kulturnämndens egna tunga utbud, fritidsnämndens egna tunga utbud tillsammans med tekniska nämndens satsningar på spontanidrottsanläggningar och kulturförvaltningens eget tunga utbud tillsammans med andra aktörers kultursatsningar. Andelen utomstående i det tunga fritids- och kulturutbudet ökar också med ålder. **Hur ska detta förstås?**

Innan vi försöker förstå orsakerna till att deltagandet sjunker med ålder finns det anledning att ställa frågan om det inte finns några undantag från den **mycket** entydiga bilden? I den här studien ser vi att andelen i Malmö som besöker bibliotek är större i gymnasiet än i högstadiet. Motsvarande kan noteras på Lidingö 2019. Vi kan också notera att gymnasieelever i Täby besöker fritidsgårdar i större utsträckning än högstadieelever. Orsakerna till att de tydliga åldersmönstren har förändrats när det gäller bibliotek i Malmö och på Lidingö ska bl.a. sökas i att många studieplatser har ordnats och kulturprogram anordnats för gymnasister. När det gäller fritidsgårdar/mötesplatser i Täby är en av huvudorsakerna att kommunen öppnade mötesplatsen Esplanad för just gymnasieelever. Andra orsaker är att Esplanad byggdes med många studieplatser, möjligheter att själv skapa kultur och möjligheter till större kulturarrangemang och moderna stora lokaler.

Nu tillbaka till huvudfrågan om varför deltagandet, med något undantag, i alla aktiviteter sjunker med ålder? Har det inte alltid varit så att barn deltar mer i organiserade fritidsverksamheter än ungdomar? **Svaret på frågan är nej!** 1939 års ungdomsutredning formulerade följande kring ålder och idrott: "Såväl en rad inom Sverige företagna undersökningar som finskt och amerikanskt motsvarande material visar, att det aktiva idrottsintresset synes öka fram till 19-årsåldern för att avta under senare delen av ungdomsåren. Då synes istället det passiva idrottsintresset – åskådare - tillta"⁵⁸. På 1970-talet var ungdomar i högstadiet mer med i en förening än barn⁵⁹. Våra studier på 1980-talet visade att högstadieungdomar var med i förening i betydligt större utsträckning än barn i lågstadiet och något mer än barn i mellanstadiet⁶⁰.

55 Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?** Blomdahl/Elofsson, **Jämställt och jämlik.**

56 En av orsakerna till detta är att forskare inte har resurser att genomföra studier i mer än i ett stadium eller några årskurser.

57 Fritidsgård får man börja gå på från årskurs 7 i de flesta kommuner och från årskurs 6 i Malmö. För resultaten se Elofsson/Åkesson/Blomdahl, **Hur många deltar inte i det offentligt subventionerade fritids- och kulturutbud?**

58 SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet**, sid.164.

59 Göteborgs stad, **Fritid & Kultur i Göteborg**. Enkätundersökning utförd våren 1971 avseende skolungdomars fritids- och kulturvanor m.m.

60 Se t.ex. Classon, Å, Fritidsvanor i Göteborg. I denna studie kan vi se att ungdomar i högstadiet i Stockholm, Göteborg, Västerås, Norrköping och Eskilstuna är med i förening mer än barn. Se också Blomdahl, U, **Folkrorelserna och folket.**

På ungdomsgårdar fick man till mitten av 1960-talet först börja gå när man fyllt 14 år. I slutet av 1960-talet fick man börja gå på ungdomsgård i årskurs 7. Nu har en del gårdar, t.ex. i Malmö, målgrupp från årskurs 6 även i kvällsverksamheten. En hel del fritidsgårdar har också börjat med eftermiddagsverksamhet för barn i mellanstadiet. I idrottsföreningar, musikskolan kunde man på 1980-talet tidigast börja i lågstadiet eller i början av mellanstadiet. Antalet aktiviteter för de små barnen har också ökat på bibliotek. I dag kan man börja i idrottsförening redan när man är 3 år och i kulturskolan när man är 5 år, i dansskola från 2 år o.s.v.

Vad är orsakerna till att deltagandet i nästan alla fritids- och kulturaktiviteter sjunker med ålder? Skulle vi enbart ha skrivit en rapport om deltagande i idrottsförening hade ganska många sagt att orsakerna till att barn och ungdomar slutar är att de slås ut. Enligt Ung livsstils studier i ett antal kommuner är det mellan 1%-2% som säger att de slutat för att ledarna/ tränarna säger att de inte platsar⁶¹. I studien i Malmö 2015 var det i högstadiet 2% av killar och 3% av tjejer som slutade för att ledarna sa att de inte platsade längre⁶². I studien 2019 är det i mellanstadiet 1% av killar och 0% av tjejer som säger att de slutade för att ledarna sa de inte platsade. Motsvarande siffror för högstadiet är 1% av killar och 2% av tjejer och i gymnasiet 3% av killar och 2% av tjejer som anger att de slutat för att ledarna säger att de inte lägre platsar⁶³.

Hur ska vi då förstå att barn och ungdomar lämnar kulturskolan, idrottsförening och nästan alla andra fritidsaktiviteter med ålder? Utslagning kan ju knappast vara orsaken till att ungdomar t.ex. slutar gå på fritidsgård eller lämnar kulturskolan. Låt oss börja med frågan varför barn och ungdomar börjar i de flesta aktiviteter i allt tidigare ålder.

Orsakerna till den allt tidigare starten i alla (nästan alla) fritidsaktiviteter ska bl.a. sökas i tron att de goda vanorna skapas genom att barn tidigt kommer i kontakt med idrott, kultur och fritidsgårdar⁶⁴. Vi benämmer denna tro och handling för socialisationshypotes⁶⁵. Mot denna hypotes kan då ställas en mättnadshypotes⁶⁶. Börjar barn i organiserad verksamhet vid väldigt unga år kommer de också att sluta i allt tidigare tonår eller redan i mellanstadiet eller till och med i lågstadiet. De söker alltså det de hade ont om när de var små barn, d.v.s. fri tid från all av vuxna organiserad fritid.

Konsekvensen av den allt tidigare starten har inte lett till att tonåringar i dag är mer med i organiserade fritidsverksamheter än vad tonåringar var tidigare, tvärtom. Vi ser t.ex. att andelen tonåringar som besökt fritidsgård, är med i en idrottsförening samt har läst böcker har minskat i alla kommuner⁶⁷. Andelen medielån på bibliotek sjunker också med ålder i alla kommuner vi har undersökt. Dessutom har med några undantag andelen som besökt bibliotek minskat med ålder.

61 Elofsson/Åkesson/Blomdahl/Bergmark/Lengheden, **Vilka slutar i en idrottsförening men är kvar i en annan och vilka lämnar helt idrottsförening?**, sid. 27-31.

62 Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**, sid. 55-56.

63 Elofsson/Åkesson/Blomdahl/Bergmark/Lengheden, **Vilka slutar i en idrottsförening men är kvar i en annan och vilka lämnar helt idrottsförening?**

64 En annan orsak till den allt tidigare starten är att både ideella organisatörer och kommersiella aktörer ser en marknad i de allt yngre barnen.

65 För en kort presentation av socialisationshypotesen se t.ex. Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Lengheden, **Segrar föreningslivet?**, sid. 8-9.

66 Se. t.ex. Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

67 Se. t.ex. Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?** Elofsson/Blomdahl, **Barn, ungdomar och bibliotek**. Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**.

Hur ska vi då förstå detta? Följer vi ungdomarnas svar beror det i första hand på att de tröttnar på att vara med i förening, i kulturskolan eller gå på fritidsgård eller besöka bibliotek⁶⁸. Ungdomar i våra studier säger till och med att den viktigaste orsaken till att de slutar i föreningslivet är att de tröttnat⁶⁹. Ju tidigare barn börjar desto tidigare slutar de! Socialisationshypotesen får alltså ett begränsat stöd. Ungdomar och även barn säger redan i slutet av mellanstadiet i allt större utsträckning att de tröttnat på sin förening eller föreningar och på t.ex. kulturskolan. Ungdomar som slutar säger också i större utsträckning än tidigare att de vill pröva nya aktiviteter/saker på fritiden. Aktiviteter som innehåller fler **frihetsgrader**. Barn och ungdomar anger också i större utsträckning än tidigare att de vill ta det lugnt. Det verkar alltså som att barn och ungdomar i allt tidigare åldrar är mätta på att delta i organiserade verksamheter på fritiden. **Måttadshypotesen får alltså stöd**⁷⁰.

Till dessa förklaringar ska läggas, åtminstone för idrottsföreningar, att den bredd mellan egenvärden/kulvärden och investeringsvärde som erbjuds de små, i takt med stigande ålder allt mer inriktats på investeringsvärde eller det sociologen Mats Trondman benämner ”idrottens interna kärnlogik”⁷¹. Investeringsvärdena eller ”idrottens kärnlogik” svarar då ganska dåligt mot de många ungdomarnas önskemål om idrottens egenvärde⁷². Orsakerna till att ungdomarna slutar med organiserad verksamhet med ålder beror däremot knappast på mängden läxläsning. Högstadielärover i Malmö läser läxor i snitt 4,4 timmar i veckan 2015 och 3,7 timmar 2019. Gymnasieläroverna i Malmö läser läxor 5,7 timmar i veckan 2020⁷³. Dessutom visar våra studier att det inte finns något samband mellan hur mycket ungdomar läser läxor och i vilken grad man lämnar kulturskola och idrottsförening.

Kanske är det också så att innehållet och pedagogiken i verksamheterna även för tonåringar anpassas efter de små? Pedagogernas och ledarnas tid upptas av de små barnen. De ungdomar vi intervjuade i kulturskolan i Stockholm och som slutat påpekade att låta de fick öva på var för de små, att metodiken med notläsning såg ut som för de små⁷⁴.

Jämför vi med situationen på t.ex. 1990-talet går allt mer av de offentliga satsningarna på fritidsområdet till yngre barn⁷⁵. Målet om jämlikhet utifrån ålder är inte uppfyllt.

68 Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** Elofsson/ Blomdahl/Lengheden/Åkesson, Ungas livsstil i låg- och högstatusområden. Lengheden/ Blomdahl/ Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**.

69 Ungdomarnas svar på varför de slutade i förening är likartade i de olika kommunerna och bland killar och tjejer. I t.ex. Täby i högstadiet var den främsta orsaken till att de slutade ”jag tröttnade”. Det svarade 47%. Som andra orsak angav ungdomarna ”andra intressen” 31%. I Stockholm i högstadiet svarande 46% av killar och 53% av tjejer att de tröttnade. Endast 3% av killar och 5% av tjejer svarade att ledarna hade sagt att de inte platsade i laget längre. När det gäller att slutat i en idrottsförening så kombineras ”jag tröttnade” med dåliga ledare, prova nytt, dålig gemenskap. Se Elofsson/Åkesson/Blomdahl/Bergmark/Lengheden, **Vilka slutar i en idrottsförening men är kvar i en annan och vilka lämnar helt idrottsförening?**

70 Måttad kan uppstå åtminstone av fyra skäl. För det första av det skälet att barn och ungdomar har håll på med sin aktivitet sedan de var småbarn. För det andra att det blir tråkigt att göra samma sak år efter år. För det tredje att intensiteten av en aktivitet för blir stor. För det fjärde för det att de deltar i många aktiviteter under en vecka.

71 Centrum för idrottsforskning, **Ett idrottspolitiskt dilemma. Unga, föreningsidrotten och delaktigheten**, sid. 7.

Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** Engström, L-M, **Idrott som social markör**, t.ex. sid. 21-25 och 38-41.

72 Exempel på investeringsvärden är långsiktiga satsningar, många träningar, tävla, vinna, rangordna och prestation och resultatintention. Exempel på idrottens egenvärde är att ha kul, träffa kompisar och uppleva gemenskap. Se Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** kapitel 7.

73 Killar i högstadiet läser läxor 3,2 timmar i veckan och tjejer i högstadiet 4,3 timmar. Killar i gymnasiet läxor 3,7 timmar i veckan och tjejer i gymnasiet 5,5 timmar.

74 Markensten, K, **Varför slutade du i Kulturskolans musikundervisning? Iakttagelser och reflektionen från en intervjuundersökning**.

75 Se Blomdahl, **PM angående offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet**. Vi föreslår att en ny utredning tillsätts när det gäller ålder och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet.

1.9 Varför inte jämställdhet?

Malmö stad har som vi har visat i kapitel 1 jämställdhet som mål!

Vi har i kapitel 4 till och med kapitel 23 presenterat resultat om könsskillnader när det t.ex. gäller preferenser för och deltagande i fritids- och kulturaktiviteter, hälsa och livskvalitet. I dessa kapitel har vi undersökt om skillnaderna är signifikanta. I kapitel 23 har vi sammanfattat könsskillnader. Jämn könsfördelning är det enligt vår definition när andelen tjejer eller killar ligger inom intervallet 45%–55%. Killarna är överrepresenterade om deras andel ligger över 55% av andelen totalt. Motsvarande gäller för tjejer. I det här slutkapitlet försöker vi förklara generella könsfrågor. Vi kommer då att koncentrera oss på de resultat som är signifikanta. Skulle de signifikanta skillnaderna ligga inom intervallet 45–55% noterar vi det.

Vi börjar detta avsnitt med att analysera andelen utomstående i det tunga offentliga fritids- och kulturutbudet utifrån ett könsperspektiv⁷⁶. I ett andra steg presenteras och analyseras andelen som deltar i fritidsförvaltningen utbud (mått A och B) och kulturförvaltningens utbud (mått A och B) utifrån kön⁷⁷. Därefter analyseras könsmonster separat för idrottsförening, övrigt föreningsliv, kulturskola, bibliotek, fritidsgård och simhall, dvs. de aktiviteter som bildar utomstående.

Tjejer i både mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet är signifikant mer utomstående än killar i instrumentella aktiviteter (förening + kulturskola). **För utomstående totalt** (förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård/allaktivitetshus, simhall) **finns inga signifikanta skillnader mellan killar och tjejer i mellanstadiet. I högstadiet och i gymnasiet är dock tjejer utomstående totalt i signifikant högre grad än killar.** Hur ska vi förstå att tjejer deltar mindre, alltså är utomstående i större utsträckning? Låt oss börja med orsaker till att tjejer är mer utomstående i instrumentella aktiviteter.

Är då inte huvudskälet till att tjejer är mer utomstående i instrumentella aktiviteter att de inte vill delta? Svaret på frågan är nej vilket framgår av tabell 316.

Tabell 316. Malmö. Andel (%) killar och tjejer som varje vecka vill delta i olika fritidsaktiviteter

	Mellanstadiet 2019		Högstadiet 2019		Gymnasiet 2020	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Idrottsförening	55	57	50	48	51	41
Annan förening	28	36	23	27	18	18
Kulturskola	21	32	14	22	14	20
Instrumentella aktiviteter totalt	64	72	57	60	57	53
Signifikansnivå totalt	***		*		Ns	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant

Tjejer vill alltså delta i de instrumentella aktiviteterna i minst samma utsträckning som killar. Den sammanlagda preferensen för instrumentella aktiviteter kan alltså inte förklara att tjejer deltar mindre. **Vad är då möjliga förklaringar till att tjejer är mer utomstående i instrumentella aktiviteter?** Låt oss först påminna om att killar är mer/mycket mer i idrottsförening än tjejer i Malmö. Tjejer överrepresentation i kulturskolan och övriga föreningar kompenserar inte för detta.

⁷⁶ I kapitel 12 presenteras i detalj andelen utomstående.

⁷⁷ I kapitel 13 visas i detalj andelen som deltar i fritidsförvaltningens respektive kulturförvaltningens satsningar.

Frågan blir då varför killar är överrepresenterade i idrottsförening?⁷⁸ Svaret på den frågan ska bl.a. sökas i hur killar och tjejer gör kön i förhållande till utbudet i idrottsrörelsen. Vi ser i den här och våra andra studier att killar i högre grad än tjejer vill att kommunerna ska satsa på idrottsföreningar och idrottsanläggningar. Dessutom visar våra resultat att killar i högre grad än tjejer anger att deras viktigaste fritidsintresse är idrott inom ramen för en idrottsförening. RF-idrotten med dess innehåll svarar alltså i dag mer mot killars sätt att göra kön än tjejers. När killar gör kön är det fortfarande viktigare, jämfört med tjejer, att bli sedda via en idrottstävling, fysisk tävling med kropp och kanske möjligheter att få god ekonomisk ersättning via någon RF-idrott⁷⁹. Killar gör maskulinitet via deltagande i en idrottsförening. Det beror däremot inte enligt våra och andras studier på att killar får bättre träningstider än tjejer^{80 81}.

Varför attraheras så många fler killar och tjejer av idrottsförening än av andra offentligt subventionerade fritidsaktiviteter? Vi ser att satsningar på idrottsföreningar och idrottsanläggningar rangordnas högst och satsningar på t.ex. kultur, fritidsgårdar och övrigt föreningsliv lägre av de unga själva i samtliga våra studier⁸². I Malmö 2019/20 önskar 29% av högstadieungdomar och 32% av gymnasieungdomar att staden i första hand ska satsa på idrottsanläggningar och idrottsföreningar. Motsvarande för kultur är 18% i högstadiet 19% i gymnasiet, fritidsgårdar/liknande träffpunkter 21% av högstadieungdomar och 22% av gymnasieungdomar, natur 24% av högstadieungdomar och 20% av gymnasieungdomar och övrigt föreningsliv 5% av högstadieungdomar och 7% av gymnasieungdomar. Ungdomar i alla våra kommuner säger också att deras föräldrar tycker det är viktigare att de är med i en idrottsförening än att vara med i kulturskolan, gå på bibliotek, gå på fritidsgård eller vara med i övrigt föreningsliv⁸³.

Vi ser också att ungdomar i allt mindre grad säger att de vill börja i många av de föreningar som vi klassificerat som övrigt föreningsliv. Det svagare stödet för övrigt föreningsliv, bibliotek, fritidsgårdar och kulturskola i förhållande till idrottsföreningar ska sökas i att idrotten får en stark uppmärksamhet i media, att ungdomar kan drömma om att bli proffs inom tävlingsidrotten samt att ungdomar och föräldrar vet att idrott/motion är viktigt för hälsan. En ytterligare orsak skulle kunna vara att fritidsgård, bibliotek och kulturskolan inte har ett innehåll och en pedagogik som i samma grad som idrotten svarar mot tonåringars önskemål.

78 Det är så, som alla vet, att tjejer är överrepresenterade när det gäller att vara med i t.ex. ridförening och i gymnastikförening. Se t.ex. kapitel 7.

79 Se också Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**. Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** Elofsson/ Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka värden söker barn och ungdomar inom idrotten?**

80 Blomdahl/Elofsson/Öhman, **Får flickorna de sämsta träningstiderna?**

81 Däremot är det så att tjejer som kollektiv får färre träningstider totalt än killar som kollektiv. Orsaken till detta är att tjejer i mindre grad är med i idrottsförening. Vi får också rapporter om - framför allt inom fotbollen - att klubbarna själva i en del fall byter så att killar får den bästa planen. Dessa klubbar har då två planer bredvid varandra på samma träningstid. I vilken omfattning detta sker saknas kunskap om.

82 I t.ex. Helsingborg är det bland ungdomar i högstadiet 39% som i första hand önskar att kommunen ska satsa på idrottsföreningar och idrottsanläggningar mot 3% för satsningar på övrigt föreningsliv. I Stockholm är det i högstadiet 47% som önskar att staden i första hand ska satsa på idrottsföreningar och idrottsanläggningar. Motsvarande procentenhet för övrigt föreningsliv är 4%.

83 Frågan är inte ställd i Malmö. I studien i Stockholm tycker 35% av ungdomarna i högstadiet att deras föräldrar anser det är viktigt att de är med i en idrottsförening. Motsvarande siffra för kulturskolan är 4% och för fritidsgård och "annan förening" 3%. Se *Ung livsstil* på Facebook den 2 april 2017. Den 3 april 2019 redovisades också på Facebook vad killar respektive tjejer tror att deras föräldrar tycker. I Vallentuna 2019 har vi i högstadiet frågat ungdomarna om hur viktigt deras föräldrar tycker det är att de är med i en rad aktiviteter. Svartalternativen var stämmer precis, stämmer ganska bra, stämmer inte särskilt bra och stämmer inte alls. 38% säger det stämmer precis att deras föräldrar tycker det är viktigt att de är med i en idrottsförening, 7% att de är med i någon annan förening, 4% att de är med i kulturskolan och 3% att de går på fritidsgård.

Den andra frågan är då varför tjejer är mer överrepresenterade även när det gäller utomstående totalt. I mellanstadiet är skillnaderna i motsats till bland tonåringar inte signifikanta. Kan orsakerna sökas i att tjejer inte tycker det är lika viktigt som killar? I tabell 317 ges svaret.

Tabell 317. Malmö. Andel (%) som vill delta i de aktiviteter (idrottsförening, annan förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) som ingår i utomstående totalt.

	Mellanstadiet 2019		Högstadiet 2019		Gymnasiet 2020	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Vill delta totalt åtminston i en av aktiviteterna	84	92	73	83	74	84
Signifikansnivå	***		***		*	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant

Vi ser att tjejer i större utsträckning än killar vill delta i någon av aktiviteterna idrottsförening, annan förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall. Den samlade preferensen för de aktiviteter som ingår i utomstående kan alltså inte direkt förklara att tjejer deltar mindre. **Vad är då möjliga förklaringar till tjejer är mer utomstående totalt?**

Huvudskälet till detta ska sökas i att killar är starkt överrepresenterade i idrottsförening. Detta förstärks även något av att fler killar i tonåren än tjejer går på fritidsgård och simhall. Tjejer överrepresentation när det gäller att vara med i kulturskolan, ”annan förening” och besöka bibliotek kompenserar inte för killars överrepresentation i idrottsföreningar. Vi har när utomstående i instrumentella aktiviteter behandlats försökt ringa in varför föreningsidrotten når så många.

I kapitel 13 har vi visat att killar i alla tre stadierna i signifikant större utsträckning än tjejer deltar i fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A) och i fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens satsningar på spontanidrott (mått A+B) samt i gymnasiet mått A+B samt deltagande i en rad verksamheter som får föreningsstöd, t.ex. Fryshuset och Spelens hus (mått C)⁸⁴. Tjejer i alla tre skolstadierna deltar i signifikant större utsträckning än killar i kulturnämndens eget tunga utbud (mått A) och i kulturnämndens eget tunga utbud + andra aktörers kulturutbud (mått B).

Hur ska vi förstå killars överrepresentation oberoende av hur vi möter deltagandet där fritidsnämndens satsningar är basen och tjejer överrepresentation där kulturnämndens satsningar är basen?

Låt oss börja med killars överrepresentation **oberoende av hur vi mäter deltagandet där fritidsnämndens satsningar är basen**. I fritidsnämndens och tekniska nämndens tunga utbud ingår stöd till/ekonomiska satsningar på idrottsföreningar, fritidsgårdar, simhallar och spontanidrottsanläggningar. Vi har försökt ringa in orsakerna till att killar är överrepresenterade i idrottsföreningar och spontanidrottsanläggningar. Här blir frågan varför killar även är överrepresenterade på fritidsgårdar?

Varför har killar redan sedan starten på 1930-talet varit överrepresenterade bland dem som besöker fritidsgård? Det beror inte på att tjejer i mindre utsträckning än killar önskar att det ska satsas på fritidsgårdar eller att de i mindre utsträckning vill gå på fritidsgård eller allaktivitetshus⁸⁵. **Huvudorsaken ska sökas i att innehållet** (pingis, biljard, turneringar i olika idrotter, LAN/onlinespel och allmänt häng i öppen verksamhet) **bättre svarar mot killars än mot tjejers preferenser**⁸⁶.

⁸⁴ Dessa verksamheter finns uppräknade i kapitel 13.

⁸⁵ Se kapitel 9 i denna rapport

⁸⁶ Se kapitel 9 i detta kapitel och Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden** (kommande).

Tjejer vill i större utsträckning än killar att det ska finnas olika former av gruppverksamhet med kulturell inriktning (skapande, film, måla, skriva, dans) och att helgverksamhet ska bestå av arrangemang med fest- och kulturell inriktning (band som spelar/ uppträder, disco/dans, fester, öppen scen, cafékvällar).

En ytterligare orsak till killars överrepresentation är också att de flesta fritidsgårdarna sedan ett antal år har flyttat in vardagsverksamheten i helgverksamheten⁸⁷. Verksamheten på vardag och helg skiljer sig alltså inte åt. Tidigare var det ofta disco/klubb/arrangemang på fredag och lördag. Vi påminner dessutom om att öppna verksamheten med kulturellt innehåll attraherade tjejer mer⁸⁸. I en kulturell kontext är tjejer lika attraherade som killar av öppen verksamhet. **Tjejers underrepresentation på fritidsgård ska alltså i första hand sökas i vilka aktiviteter som i dag finns där.**

Hur ska vi förstå att tjejer är överrepresenterade i de kultursatsningar (mått A och B) som Malmö stad och andra offentliga organ gör och dessutom mer allmänt kulturaktiva⁸⁹? Vi påminner läsaren om att tjejer också är överrepresenterade när det gäller att besöka bibliotek, låna media på bibliotek, läsa böcker och vara med i kulturskolan. Dessutom är tjejer mer med i kulturell förening och religiös förening/samfund än killar.

Först ska konstateras att tjejer i högre grad än killar vill att Malmö stad ska satsa på kultur⁹⁰. Dessutom ska noteras att tjejer i högre grad än killar vill att staden ska satsa på enskilda kulturaktiviteter⁹¹. Tjejer i Malmö vill också att staden ska satsa på fler kulturaktiviteter än killar. Kulturutbudet svarar alltså i högre grad i dag mot tjejers än mot killars preferenser. Tjejer är också överrepresenterade t.ex. i kulturskolan, när det gäller att gå på bibliotek, låna media på bibliotek, läsa böcker och vara med i ”annan förening”? Vid en närmare granskning av övrigt föreningsliv visar det sig att det bara är i frikyrka/religiöst samfund och i kulturell förening som tjejer är klart mer med än killar.

Hur ska vi då förstå tjejernas överrepresentation i kulturell verksamhet⁹²? Låt oss först konstatera att tjejer i högre grad än killar även vill börja i kulturföreningar, i frikyrkan/ religiöst samfund, vara med i kulturskolan, gå på bibliotek och läsa böcker m.m. Dessutom vill tjejer i mycket högre grad än killar att kommunerna ska satsa på kultur allmänt, kulturskolan, bibliotek och t.ex. kulturföreningar.

Dessa kultursatsningar verkar spela större roll vid tjejers skapande av kön än killars. Orsaker till detta ska troligtvis sökas i att tjejer i kulturella verksamheter och delvis även i kyrkliga sammanhang i högre grad än killar kan söka svar på frågan om relationer, andlighet, kärleken och vuxenblivandet. Frågor som i dag är centrala för tjejer i när det gör kön⁹³. I kulturen finns också de estetiska uttrycksformer som är viktiga för tjejer i sitt identitetsskapande. Alla våra studier visar att tonårstjejer i högre grad än killar tycker det sociala och medmänskliga engagemanget för andra är viktigare (t.ex. vara stöd för någon kompis). De kulturella verksamheterna ger tjejer utrymme för detta. Orsaker ska också mer konkret sökas i det utbud som i dag finns i kulturskolan. I den gamla musikskolan var det en ganska jämn könsfördelning. När det blev en kulturskola startades också kurser i teater, dans och bild och form. Kurser som i dag mer attraherade tjejer än killar.

87 Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden** (kommande).

88 Se t.ex. Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis. På PUNKTmedis och Lava på Kulturhuset var tjejer överrepresenterade.**

89 Se kapitel 13 och 15.

90 Se kapitel 4 och 13.

91 Se kapitel 13.

92 Det är, som de flesta vet, så att killar är överrepresenterade i kulturskolan när det gäller instrument som gitarr och slagverk.

93 För en närmare diskussion om flickor och kultur se Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis- en utvärdering av en ungdomssatsning på Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm**, sid. 199–122. Se också Elofsson, S, Kultur åt flickor – idrott åt pojkar.

Målet om jämställdhet är inte uppnått när det gäller deltagande i det tunga fritids- och kulturutbudet. Tjejer är mer utomstående både i de instrumentella aktiviteterna och totalt. Inte heller fritidsnämndens egna tunga satsningar och fritidsnämndens egna tunga satsningar + tekniska nämndens satsningar på spontanidrott nås kraven om jämställdhet. Tjejer deltar mindre i dessa två satsningar. Målet om jämställdhet nås inte heller när det gäller kulturnämndens egna tunga satsningar och kulturnämndens egna tunga satsningar + andra offentliga aktörers kultursatsningar. Killar är på kulturens område klart under-representerade. Vi påminner läsaren om att målet om jämställdhet gäller både inom idrottens område och inom kulturens område.

1.10 Varför inte jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund?

I det här avsnittet ska vi analysera resultaten om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund.

1.10.1 Inledning

Malmö stad har som framgår t.ex. i kapitel 1 jämlikhet som mål.

I Malmö och i alla andra kommuner vi undersökt sedan 37 år tillbaka kan vi notera socioekonomiska skillnader i fritids- och kulturdeltagandet⁹⁴.

Noteras ska att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna är mer utomstående såväl i instrumentella fritidsaktiviteter som i deltagandet totalt, dvs. de i högre socioekonomiska grupper deltar mer⁹⁵. Barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper är också signifikant mer med i de tre verksamhetsområden (mått A, B, C) där fritidsnämndens satsningar utgör grunden. Några signifikanta skillnader utifrån socioekonomisk bakgrund kan däremot inte noteras när det gäller deltagande i de satsningar som kulturnämnden själv gör eller gör tillsammans med andra offentliga organ (mått A och B).

Barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupperna är signifikant mer med i idrottsförening, övrigt föreningsliv och kulturskolan än barn och ungdomar i lägre socioekonomiska grupper. Det är alltså de tre verksamheter som bildar måttet utomstående instrumentellt. Skillnaderna är stora när det gäller deltagande i idrottsförening.

⁹⁴ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**. Blomdahl/Elofsson, **Folkkrörelserna och folket**. Blomdal/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?** Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik**. Larsson, **Ungdomarna och idrotten**. **Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**. Elofsson/Blomdahl/ Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstatusområden respektive lågstatusområden**. Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden/Åkesson, **Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten?** Blomdahl/ Elofsson/Åkesson/Bergmark/Lengheden, **Ökar ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund när barn och ungdomar är med i flera idrotter?**

⁹⁵ För definition av utomstående se kapitel 12.

Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade när det gäller att besöka bibliotek i alla tre stadierna, fritidsgård bland tonåringar och när det gäller att besöka allaktivitetshus i högstadiet.

Följande sex resultat söker vi svar på:

1. Varför är de lägre socioekonomiska grupperna mest utomstående i instrumentella aktiviteter?
2. Varför är de lägre socioekonomiska grupperna mest utomstående även totalt?
3. Varför är de lägre socioekonomiska grupperna underrepresenterade i fritidsnämndens eget tunga utbud och fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens spontanidrotts-satsningar?
4. Varför finns inga socioekonomiska skillnader i kulturnämndens eget tunga utbud och i kulturnämndens eget tunga utbud + andra offentliga aktörers kulturutbud?
5. Varför är skillnaderna socioekonomiskt störst för idrottsförening?
6. Varför är de unga i de lägre socioekonomiska grupperna överrepresenterade när det gäller besök på bibliotek och fritidsgård?

1.10.2 Varför socioekonomiska skillnader?

Låt oss börja med den första frågan varför de i lägre socioekonomiska grupper är underrepresenterade i instrumentella aktiviteter⁹⁶. Vi påminner läsaren om att i gruppen instrumentella aktiviteter ingår idrottsförening, annan förening och kulturskolan. Minst deltar barn och ungdomar som bor i hyreslägenheter i områden där många tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5 och där många har utländsk bakgrund.

Kan det också vara så att de i lägre socioekonomiska grupper tycker att dessa instrumentella aktiviteter som grupp är mindre viktiga? I tabell 318 visas svaret på frågan.

Tabell 318. Malmö. Andelen (%) killar och tjejer i olika socioekonomiska grupper som varje vecka vill delta i någon instrumentell aktivitet.

Socioek. grupper	1+2	3	4	5	Sign. nivå
Mellanstadiet 2019					
Killar	73	63	69	64	**
Fickor	76	73	64	62	**
Högstadiet 2019					
Killar	64	59	48	39	***
Tjejer	71	60	52	54	***
Gymnasiet 2020					
Killar	59	57	53	62	Ns
Tjejer	56	54	47	57	Ns

+p<0.001, Ns= ej signifikant

⁹⁶ Se också Blomdahl/Elofsson, **Jämför och jämläk**.

Vi ser att de i högre socioekonomiska grupper i mellanstadiet och i högstadiet – som grupp – vill delta i instrumentella aktiviteter i större utsträckning än de i de lägre socioekonomiska grupperna. I gymnasiet är det inte några signifikanta skillnader mellan de i olika socioekonomiska grupperna.

När det gäller enbart idrottsförening vill de i de högre socioekonomiska grupperna både bland killar och bland tjejer i mellanstadiet och högstadiet och bland tjejer i gymnasiet vara med i idrottsförening i högre grad än de i de lägre socioekonomiska grupperna. I annan förening och kulturskolan är skillnaderna socioekonomiskt i mellanstadiet och i högstadiet inte signifikanta. I gymnasiet vill de i de lägre socioekonomiska grupperna delta både i kulturskolan och i annan förening i signifikant större utsträckning än de i högre socioekonomiska grupper.

Åter till frågan om vad som är orsakerna till att de i de lägre socioekonomiska grupperna är utomstående i instrumentella aktiviteter (idrottsförening, övrig förening och kulturskola) i störst utsträckning? Vi påminner om att idrottsförening och kulturskola som enskilda aktiviteter i minst utsträckning når de i de lägre socioekonomiska grupperna. Den sociala snedrekryteringen till t.ex. idrottsförening och kulturskolan ska sökas i att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper i större utsträckning stimuleras (föräldrarna har själva varit med i högre utsträckning och tycker dessutom det är viktigare) till både önskan och deltagande i både idrottsförening och kulturskolan⁹⁷. Möjlighetshorisonten är alltså större i de högre socioekonomiska grupperna. Dessutom har barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i större utsträckning än i de lägre också stimulerats till och erövrat den långsiktighetskod som krävs för deltagande i dessa skolliknande fritidsaktiviteter⁹⁸.

Den tredje orsaken till att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade i instrumentella aktiviteter kan sökas i de kostnader som krävs för deltagande⁹⁹. Den fjärde orsaken till den sociala snedrekryteringen till instrumentella aktiviteter kan vara de krav som ställs på föräldrarna att komma till träningar/lektioner på tider som inte ligger på fritiden, t.ex. kl. 16.00. Föräldrar i de i högre socioekonomiska grupperna har ofta så flexibla arbetstider att de kan komma till barnens träningar/lektioner även om dessa inte ligger efter kl. 17.00. Den femte orsaken till den sociala ojämlikheten i instrumentella aktiviteter ska sökas i att en hel del av föräldrarna i lägre socioekonomiska grupperna arbetar skift eller oregelbundet. De kan därför inte regelbundet följa med sina barn till aktiviteter som fortgår på samma tider varje vecka.

Den femte frågan är varför skillnaden socioekonomiskt i Malmö och andra kommuner är störst när det gäller deltagande idrottsförening¹⁰⁰. Detta oberoende av om socialgrupp, ekonomiska resurser, boendeform eller socioekonomisk grupp används som mått på samhällsställning. Frågan är varför? Orsakerna ska sökas i att deltagande i idrottsförening kostar mer, det är fler träningar, föräldramedverkan krävs i större utsträckning både när det gäller den dagliga verksamheten och när det gäller tävlingar, läger och vid cuper.

⁹⁷ Tabellerna visas inte här.

⁹⁸ Långsiktighetskoden behandlas närmare redan i 1939 års ungdomsutredning. Se SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet**. Huch, K, **Vägen in i klassamhället**. Malmgren, G, **Gymnasiekulturer**. Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?** Se också Jönsson m.fl., **Skola- fritid- framtid och Ambjörnsson, F, I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasieelever**. Dahlgren, A, **Två världar. Om ungdomar och könsroller. Ett kunskapssociologiskt perspektiv**.

⁹⁹ Några studier med små bortfall som visar att det blir dyrare att vara med i framför allt en idrottsförening har vi inte sett. Vi har dock frågat alla tränare och ledare vi känner om det blivit dyrare. Det entydiga svar vi får är att det blivit betydligt dyrare även om man tar hänsyn till inflationen. Det stämmer också med våra egna erfarenheter som tränare.

¹⁰⁰ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik**.

Låt oss lite mer i detalj diskutera varför skillnaderna är så stora socioekonomiskt när det gäller deltagande i idrottsförening. Något helt säkert svar på frågan varför de i högre socioekonomiska grupper deltar så mycket mer i föreningsidrotten än de i lägre socioekonomiska grupper går inte att ge. Vi har dock i ett antal forskningsrapporter försökt ringa in orsaker till att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper deltar mer i föreningsidrotten och är mer fysiskt aktiva än barn och ungdomar i lägre socioekonomiska grupper¹⁰¹.

Den sociala snedrekryteringen till idrottsföreningar ska sökas i att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper i större utsträckning stimuleras (socialiseras) till deltagande i idrottsförening (föräldrarna har själva varit med i högre utsträckning och dessutom tycker de att det är viktigare att barnen är med i en idrottsförening/är fysiskt aktiva). Föräldrar i de högre socioekonomiska grupperna är mer fysiskt aktiva än föräldrar i de lägre socioekonomiska grupperna. Den större fysiska aktiviteten bland föräldrar i högre socioekonomiska grupper leder med ganska stor säkerhet deras egna barn dels till fysisk aktivitet i allmänhet, dels till deltagande i föreningsidrotten i synnerhet¹⁰².

Barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna har dessutom i större utsträckning än i de lägre också stimulerats till och erövat den långsiktighetskod som krävs för deltagande i skolan och i skolliknande fritidsaktiviteter som idrottsförening och kulturskolan. De som har långsiktighetskoden upplever troligtvis i större utsträckning än de som inte har den att fritidsaktiviteter som idrottsförening och kulturskolan svarar upp till det de har med sig via socialisation, dvs. att långsiktiga mål är självklara.

Den tredje orsaken till att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna sedan många år tillbaka har varit, och är i dag, överrepresenterade i RF-idrotten kan sökas i kostnaderna (medlemsavgift, träningsavgift, avgifter för tävlingar, kostnader för utrustning, avgifter för träningsläger o.s.v.) som krävs för deltagande. Mikael Tählin har i sin avhandling visat att vuxna med större ekonomiska resurser deltar mer i de flesta instrumentella fritidsaktiviteter¹⁰³. Tillgången till större ekonomiska resurser har enligt Tählin både en direkt och en indirekt påverkan på deltagandet. I försöken att förstå sambandet mellan ekonomiska resurser och deltagande i olika fritidsaktiviteter för Tählin in begreppet kontrollvidd. Han skriver: "Värdet av växande ekonomiska resurser antas huvudsakligen ligga i att individens kontrollvidd ökar - mängden möjliga handlingar blir större"¹⁰⁴.

Tolkar vi Tählin rätt menar han att mängden möjliga handlingar både mentalt och faktiskt blir fler med större ekonomiska resurser. De som har större ekonomiska resurser har då större möjligheter än de med mindre ekonomiska resurser att låta sina barn både pröva olika idrotter och låta dem fortsätta när kostnaderna ökar. Våra studier i samtliga kommuner visar också att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper är med i båda de kostnadskrävande aktiviteterna idrottsförening och kulturskolan i högre grad än barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna¹⁰⁵. Dessutom framgår det i våra studier i alla kommuner vi undersökt att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i högre utsträckning är med i fler idrottsföreningar än barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna.

101 Fysiskt aktiv totalt mäts genom deltagande i idrottsförening, med i dans, med i gruppträning (t.ex. aerobics), gått på gym och egen fysisk aktivitet se Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung Livsstil Malmö**, kapitel 17. Se också kapitel 14 i denna rapport

102 Se t.ex. SCB, **Fritid 1976–2002**, t.ex. kapitel 6.

103 Tählin, M, **Arbetets värde och kostnader**, sid. 29. För en definition av instrumentella fritidsaktiviteter se Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet**, sid. 18–21.

104 Tählin, M, **Arbetets värde och kostnader**, sid. 115.

105 Blomdahl/Elofsson, **Jämförande och jämlik! En studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelser med andra kommuner**.

Frågan kommer ganska ofta om inte de stora socioekonomiska skillnaderna i idrottsförening ska förstås utifrån att så många i socioekonomisk grupp 4 och 5 har utländsk bakgrund. Ung livsstils studier visar alltså sedan 1985 att socioekonomisk bakgrund har en **direkt** inverkan på deltagande i föreningsidrotten. Skillnaderna mellan de högre respektive lägre socioekonomiska gruppernas deltagande i föreningsidrotten kan **inte** reduceras till att det i de lägre socioekonomiska grupperna finns fler barn och ungdomar med utländsk bakgrund. I tabell 319 visas de socioekonomiska skillnader bland de barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige.

Tabell 319. Malmö. Andelen (%) barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige i olika socioekonomiska grupper som med i en idrottsförening.

Socioekonomiska grupper	1-2	3	4	5	Sign. nivå
Mellanstadiet					
Killar	73	61	53		***
Tjejer	73	63	45		***
Högstadiet					
Killar	63	59	46	44	*
Tjejer	51	54	31	6	**
Gymnasiet					
Killar	49	47	35		+
Tjejer	44	34	14		**

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant

De socioekonomiska skillnaderna finns även bland barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. **Det finns alltså generella ojämlikhetsmekanismer som verkar oberoende av svensk eller utländsk bakgrund eller i vilket område barn och ungdomar bor**^{106 107}.

Den andra frågan är varför de i de i lägre socioekonomiska grupperna också är **mer utomstående totalt**. Utomstående totalt bildas av förening, kulturskola, bibliotek, simhall och fritidsgård. Vad är orsakerna till detta? Bibliotek och fritidsgård besöks ju i störst utsträckning av de i lägre socioekonomiska grupper. Orsaken ska i första hand sökas i att så många fler är med i idrottsförening + kulturskola varje vecka i förhållande till hur många som besöker fritidsgård och bibliotek varje vecka. Överrepresentationen för de högre socioekonomiska grupperna i idrottsförening och kulturskola slår igenom på måttet utomstående totalt.

Den tredje frågan är varför de lägre socioekonomiska grupperna är **under-representerade i fritidsnämndens eget tunga utbud och fritidsnämndens+ tekniska nämndens spontanidrottssatsningar**. Fritidsnämndens eget tunga utbud består av stöd till föreningslivet (bidrag och anläggningar), drift av simhallar och fritidsgårdar. Tekniska nämndens satsningar på fritid består i stort av byggande och drift av motionsspår, utegym och spontanidrottsanläggningar¹⁰⁸. Fritidsgårdar besöks i störst utsträckning av de i lägre socioekonomiska grupperna. Orsakerna till att besöken på fritidsgårdar inte kompenserar för den sneda sociala sammansättningen i idrottsförening och nyttjande av spontanidrottsanläggningar ska sökas i att så många fler är med i förening och besöker spontanidrottsanläggningar.

106 Barn och ungdomar som bor i villa/radhus deltar mer i föreningsidrotten än de som bor i hyreslägenheter även i utsatta områden och de i lägre socioekonomiska grupper deltar lika lite oberoende vilket område de bor i. Se också Blomdahl/ Elofsson, **Jämställd och Jämlig - en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholm stad i jämförelse med andra kommuner**.

107 Detta gäller också för deltagande i kulturskolan.

108 Fritidsnämnden driver också i några fall motionsspår och andra typer av spontanidrottsanläggningar.

Den fjärde frågan är varför det inte är några signifikanta socioekonomiska skillnader i kulturnämndens egna tunga utbud och i kulturnämndens eget tunga utbud + andra offentliga aktörers kulturutbud. Resultaten visar ju att de i högre socioekonomiska grupper besöker en hel del av kultursatsningarna i störst utsträckning. Orsakerna ska i första hand sökas i att de i de lägre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade när det gäller att besöka bibliotek på sin fritid. Det är fler barn och ungdomar som besöker bibliotek än som besöker de flesta andra kultursatsningar. Därför kompenserar de lägre socioekonomiska gruppernas överrepresentation för bibliotek för de högre socioekonomiska gruppernas överrepresentation på andra kulturverksamheter.

Den sjätte frågan är varför de öppna verksamheterna fritidsgård/allaktivitetshus och bibliotek når/attraherar de i lägre socioekonomiska grupper mer? Orsakerna till detta ska i första hand sökas i kombinationen av att dessa aktiviteter är just öppna, kostar lite eller är kostnadsfria, att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna i större utsträckning socialiseras till en expressiv fritidsstil och att deras egen kod för planering av fritiden är ganska kortsiktig¹⁰⁹. Det är troligtvis så att innehållet i de öppna verksamheterna mer attraherar de i de lägre än i de högre socioekonomiska grupperna. Dessutom är barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna mer trångbodda och söker därför efter offentliga platser där de kan umgås.

Målet om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund är inte uppnått när det gäller andelen barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper som är utomstående i de instrumentella aktiviteterna och totalt. Inte heller är målet uppnått när det gäller deltagande i fritidsnämndens egna tunga satsningar (mått A och C) och fritidsnämndens egna tunga satsningar + tekniska nämndens spontanidrottssatsningar (mått B). Däremot är jämlikhetsmålen uppnådda när det gäller kulturnämndens satsningar (mått A och B). Detta beror i huvudsak på att biblioteken och allaktivitetshusen besöks mer av barn och ungdomar i de lägre än i de högre socioekonomiska grupperna.

1.11 Varför inte jämlikhet utifrån svensk respektive utländsk bakgrund?

I det här avsnittet av slutkapitlet ska vi analysera jämlikheten utifrån svensk respektive utländsk bakgrund.

1.11.1 Inledning

Malmö stad har jämlikhet som mål. I strategisk utvecklingsplan för arbetet mot diskriminering i Malmö står det: ”Malmö ska vara en stad där alla malmöbor har likvärdiga förutsättningar för delaktighet oavsett kön, ålder, funktionsnedsättning, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck”¹¹⁰.

I Malmö och i alla andra kommuner vi undersökt sedan 37 år tillbaka kan vi notera skillnader i fritids- och kulturdeltagandet mellan unga med svensk respektive utländsk bakgrund¹¹¹. Låt oss sammanfatta resultaten i studierna 2019 och 2020 i följande sex punkter.

¹⁰⁹ För en utförlig analys se Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** Lengheden/ Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**. Blomdahl/Elofsson/Eriksson, PUNKTmedis.

¹¹⁰ Malmö stad, **Strategisk utvecklingsplan för arbetet mot diskriminering**.

¹¹¹ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**. Blomdahl/Elofsson, **Folkrorelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottar/motionerar för lite och vilka är dom?** Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik**. Blomdahl/Elofsson/Larsson, **Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**. Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstatusområden respektive lågstatusområden**. Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden/Åkesson, **Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten?** Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Bergmark/Lengheden, **Ökar ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund när barn och ungdomar är med i flera idrotter?**

1. **De med utländsk bakgrund är mer utomstående i instrumentella fritidsaktiviteter** (förening och kulturskola) **än de med svensk bakgrund.** De med svensk bakgrund deltar alltså mer. Sambanden kvarstår även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund.

2. **De med utländsk bakgrund är mer utomstående totalt** (förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård och simhall), dvs. de med svensk bakgrund deltar mer i det samlande tunga utbudet som fritidsnämnden och kulturnämnden tillsammans själva står för eller ger ekonomiskt stöd till. Sambanden kvarstår även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund bland tjejer i alla tre stadierna och bland killar i högstadiet.

3. **Tjejer med utländsk bakgrund är signifikant mindre med än tjejer med svensk bakgrund i de tre verksamhetsområden (mått A, B, C) där fritidsnämndens satsningar utgör grunden.** Sambanden kvarstår efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. I fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A) är killar i mellanstadiet och högstadiet med utländsk bakgrund underrepresenterade. **Efter kontroll för socioekonomisk bakgrund kvarstår inga signifikanta skillnader i killgrupperna.** I gymnasiet deltar killar oberoende bakgrund i ungefär samma utsträckning i fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A). I fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens satsningar på spontanidrottsanläggningar (mått B) finns inga signifikanta skillnader bland killar med svensk respektive utländsk bakgrund.

4. **Killar och tjejer med utländsk bakgrund deltar i ungefär samma utsträckning som killar och tjejer med svensk bakgrund i de kultursatsningar som kulturnämnden själv gör (mått A) eller gör tillsammans med andra offentliga organ (mått B).**

5. **De med utländsk bakgrund är i signifikant mindre utsträckning med i idrottsförening och övrigt föreningsliv än de med svensk bakgrund.** Skillnaderna är stora när det gäller deltagande i idrottsförening. Sambanden kvarstår efter kontroll för socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i idrottsförening. Minst deltar tjejer med utländsk bakgrund.

6. De med utländsk bakgrund är överrepresenterade i alla tre stadierna när det gäller att besöka bibliotek, fritidsgård och allaktivitetshus. I mellanstadiet och högstadiet också när det gäller att nyttja simhall. Även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund kvarstår sambanden. **De med utländsk bakgrund är alltså överrepresenterade i öppna verksamheter.**

1.11.2 Varför skillnader mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund?

Låt oss först börja med frågan varför de med utländsk bakgrund är underrepresenterade i instrumentella aktiviteter¹¹². Vi påminner läsaren om att i gruppen instrumentella aktiviteter ingår idrottsförening, annan förening och kulturskolan. Kan det också vara så att de med utländsk bakgrund tycker att dessa aktiviteter som grupp är mindre viktiga? I tabell 320 visas svaret på frågan.

¹¹² Se också Blomdahl/Elofsson, *Jämförande och jämlik*.

Tabell 320. Malmö. 2019/20. Andel (%) killar och tjejer med svensk respektive utländsk bakgrund som varje vecka vill delta i minst en av de instrumentella aktiviteterna.

	Barnet och föräldrarna födda i Sverige	En förälder född utomlands eller adoptivbarn	Barnet fött i Sverige och föräldrarna utomlands	Barnet och föräldrarna födda utomlands	Sign. nivå
Mellanstadiet					
Killar	70	64	62	61	**
Fickor	75	68	70	69	*
Högstadiet					
Killar	64	55	54	50	**
Tjejer	70	60	50	60	***
Gymnasiet					
Killar	58	55	59	55	Ns
Tjejer	54	54	43	66	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant

Vi ser att de med utländsk bakgrund i mellanstadiet och i högstadiet vill delta i instrumentella aktiviteter i lägre utsträckning än de med svensk bakgrund. Bland killar i gymnasiet är skillnaderna inte signifikanta. Tjejer i gymnasiet som liksom sina föräldrar är födda utomlands vill delta i instrumentella aktiviteter i högre grad än t.ex. tjejer som liksom sina föräldrar är födda i Sverige.

Vad finns det för övriga orsaker till att de deltar mindre? En orsak till detta ska sökas i att de i högre grad än barn och ungdomar med svensk bakgrund tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5. Vi har i förra avsnittet försökt ringa in varför de i lägre socioekonomiska grupper deltar i mindre utsträckning i instrumentella aktiviteter. Orsakerna till detta ska sökas utifrån tillgång till ekonomisk kontrollvidd, att föräldrar i lägre socioekonomiska grupper har svårt beroende på fasta arbetstider att komma till träningar/lektioner som ligger före kl. 17.00. En tredje orsak kan vara de bor i områden med ett relativt begränsat föreningsutbud¹¹³.

Även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund kan vi konstatera att de med utländsk är mer utomstående i instrumentella aktiviteter. Vad är tänkbara orsaker till detta? Sociologen Alexandra Ålund menar att situation för de med utländsk bakgrund i Sverige ska förstås både utifrån **krafter bakifrån** (t.ex. vilka erfarenheter de har med sig från de länder/kulturer de kommer ifrån) och **krafter framifrån** (t.ex. vilka strukturer de möter i Sverige)¹¹⁴. Följer vi Ålund är det rimligt att anta att de (föräldrar och barn) med utländsk bakgrund har mindre erfarenheter av att barn och ungdomar deltar i organiserade långsiktiga fritidsaktiviteter än barn med svensk bakgrund i motsvarande socioekonomiska grupper. En kraft framifrån kan vara kravet på att anmäla barn till aktiviteter och i många fall delta i barnens verksamhet¹¹⁵. Krafter bakifrån och framifrån medför troligtvis att barn och ungdomar med utländsk bakgrund är mer utomstående i instrumentella aktiviteter även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund.

¹¹³ Några systematiska undersökningar om detta har vi inte gjort. De svar vi får i alla kommuner är dock att föreningsutbudet är lägre i områden med många i socioekonomisk grupp 4 och 5 och där många har utländsk bakgrund. Det framförs också ganska entydigt att det är svårare att rekrytera ledare i dessa områden.

¹¹⁴ Ålund, A, *Skyddsmurar. Etnicitet och klass i invandrarsammanhang*.

¹¹⁵ Vi har som tränare under många år upplevt detta.

Vår andra fråga är varför de med utländsk bakgrund också är mer utomstående totalt? Utomstående totalt bildas av idrottsförening, annan förening, kulturskola, bibliotek, simhall och fritidsgård. **Många barn och ungdomar är med i idrottsförening och kulturskola.** I dessa aktiviteter är de med svensk bakgrund starkt överrepresenterade. De med utländsk bakgrund är överrepresenterade när det gäller att besöka fritidsgård, bibliotek och simhall. Besöken på dessa verksamheter/anläggningar varje vecka kompenserar dock inte för de många som är med i förening och kulturskola. Orsaken till att de med utländsk bakgrund är mer utomstående totalt ska inte sökas i att de i mindre utsträckning än de med svensk bakgrund vill delta i dessa aktiviteter som grupp.

Vår tredje fråga är varför tjejer i alla tre stadierna deltar mindre i fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A och C), fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens spontanidrottssatsningar (mått B). Frågan är också varför killar med utländsk bakgrund inte är underrepresenterade i fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens spontanidrottsanläggningar (mått B) i alla tre stadierna och även i fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A och C) i gymnasiet. Däremot kan vi notera att killar med utländsk bakgrund i mellanstadiet och högstadiet är signifikant underrepresenterade i fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A). Här är alltså tre resultat som ska tolkas.

Varför deltar tjejer med utländsk bakgrund i alla tre stadierna mindre än tjejer med svensk bakgrund i fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A och C), fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens spontanidrottssatsningar (mått B). Vi påminner om att idrottsförening, simhall och fritidsgård ingår i de tre måtten. I mått B ingår även satsningar på spontanidrottsanläggningar. Huvudskälet ska sökas i att tjejer med utländsk bakgrund deltar i så liten utsträckning i den aktivitet (idrottsförening) som når flest. Vi har tidigare i texten i detalj analyserat varför tjejer med utländsk bakgrund deltar i så liten grad i en idrottsförening. Några av orsakerna till detta ska sökas bl.a. i familjens ekonomiska kontrollvidd och mindre erfarenheter av organiserade fritidsaktiviteter från utvandringslandet.

Killar med utländsk bakgrund i mellanstadiet och högstadiet är också signifikant underrepresenterade i fritidsnämndens eget tunga utbud. Även killar med utländsk bakgrund i gymnasiet deltar något mindre än de med svensk bakgrund i fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A). Huvudskälet ska sökas i att killar med utländsk bakgrund deltar i så liten utsträckning i den aktivitet, idrottsförening, som når flest. Deltagande när det gäller besök på fritidsgård kompenserar inte för detta trots att fritidsgård i störst utsträckning besöks av de i med utländsk bakgrund. Tidigare i texten har vi analyserat varför killar med utländsk bakgrund deltar i idrottsförening i så liten utsträckning jämför med killar med svensk bakgrund. En av orsakerna till detta ska sökas bl.a. i familjens ekonomiska kontrollvidd.

Frågan är också varför killar med utländsk bakgrund **inte** är signifikant underrepresenterade i fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens spontanidrottsanläggningar (mått B) i alla tre stadierna. Orsakerna till detta ska sökas i att killar med utländsk bakgrund i större utsträckning besöker fritidsgård, simhall och i vissa stadier spontanidrottsanläggningar än killar med svensk bakgrund. Besöken på dessa tre anläggningar kompenserar delvis för underrepresentation när det gäller deltagande i idrottsförening. Därför blir detta inga signifikanta skillnader mellan killar beroende på bakgrund när det gäller deltagande i fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens spontanidrottsanläggningar (mått B).

Den fjärde frågan är vad orsakerna kan vara till att killar och tjejer med utländsk bakgrund deltar i ungefär samma utsträckning som killar och tjejer med svensk bakgrund i de kultursatsningar som kulturnämnden själv gör (mått A) eller gör tillsammans med andra offentliga organ (mått B). Huvudskälet ska sökas i att så många med utländsk bakgrund besöker bibliotek. Även om de med utländsk bakgrund är underrepresenterade när det gäller deltagande/besök på vissa kulturaktiviteter så slår detta inte igenom på mått A och B beroende på att de med utländsk bakgrund är starkt överrepresenterade när det gäller besök på bibliotek.

Den femte frågan är varför barn och ungdomar med utländsk bakgrund i signifikant mindre utsträckning är med i idrottsförening och övrigt föreningsliv än de med svensk bakgrund. Skillnaderna är stora när det gäller deltagande i idrottsförening. Sambanden kvarstår efter kontroll för socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i idrottsförening. Minst deltar i Malmö tjejer med utländsk bakgrund. Detta gäller även i alla andra kommuner vi undersökt.

Tre frågor söker här svar. För det första varför de med utländsk bakgrund deltar mindre än de med svensk bakgrund i idrottsförening. Motsvarande skäl som gäller för de med svensk bakgrund i socioekonomisk grupp 4 och 5 gäller även här. Deras föräldrar har i mindre utsträckning ekonomisk kontrollvidd, dvs. de ekonomiska resurser som i många fall behövs för att barnet ska få pröva olika idrotter och sedan fortsätta är begränsade¹¹⁶.

Den andra frågan är varför skillnaderna kvarstår efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. Alltså: vilka speciella effekter av utländsk bakgrund finns det? Följer vi Ålund är det rimligt att anta att de med utländsk bakgrund (föräldrar och barn) har mindre erfarenheter av att barn och ungdomar deltar i organiserade långsiktiga fritidsaktiviteter, t.ex. idrottsförening, än barn med svensk bakgrund i motsvarande socioekonomiska grupper. En kraft framifrån kan vara kravet på att anmäla barn till aktiviteter och i många fall delta i barnens verksamhet¹¹⁷. Krafter bakifrån och framifrån medför troligtvis att barn med utländsk bakgrund är mer utomstående även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund.

Den tredje frågan är varför tjejer med utländsk bakgrund deltar i så liten grad i idrottsförening. I mellanstadiet deltar 63% av tjejerna som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige jämfört med 24% av de tjejer som liksom sina föräldrar är födda utomlands. I högstadiet är motsvarande siffror 48% respektive 21% och i gymnasiet 34% respektive 14%. Signifikanta skillnader kvarstår även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. Vi återkommer till svaret på frågan under rubrikerna ”vilken betydelse har antalet år i Sverige” och ”vilken betydelse har ursprungsland”?

¹¹⁶ Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden/Åkesson, **Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten?** Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Bergmark/Lengheden, **Ökar ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund när barn och ungdomar är med i flera idrotter?**

¹¹⁷ Vi har som tränare under många år upplevt detta.

1.11.3 Vilken betydelse har antalet år i Sverige?

Antal år i Sverige har visat sig ha betydelse för t.ex. skolframgång. Resultaten visar t.ex. att de som är relativt nyanlända har svårare att få behörighet till gymnasiet. Det är också rimligt att anta att hur länge man har varit i Sverige har betydelse för i vilken utsträckning man deltar i idrottsrörelsen och i kulturskolan. Studien i Malmö 2015 visar också detta¹¹⁸. I den här rapporten har vi frågat de ungdomar i högstadiet som liksom sina föräldrar är födda utomlands hur många år de har varit i Sverige¹¹⁹. Samtliga svar har kategoriserats i följande tre grupper:

- Bott i Sverige mellan 0–4 år (160 ungdomar)
- Bott i Sverige mellan 5–8 år (90 ungdomar)
- Bott i Sverige 9 år eller mer (96 ungdomar)

Studierna har visat att det finns ett starkt samband mellan socioekonomisk bakgrund och deltagande i idrottsförening. I tabell 321 visar vi sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och antal år i Sverige.

Tabell 321. Malmö. Högstadiet. 2019. Socioekonomisk bakgrund bland de utlandsfödda ungdomarna som har varit i Sverige olika lång tid i jämförelse med alla födda i Sverige respektive de som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. %.

	Socioekonomisk grupp 1+2	Socioekonomisk grupp 4+5
Bott i Sverige 0-4 år	8	55
Bott i Sverige 5-8 år	14	44
Bott i Sverige 9 år eller mer	23	34
Alla i studien födda i Sverige	28	25
Barnet och föräldrarna födda i Sverige	32	17

Vi ser att ju kortare tid i Sverige desto fler ungdomar kommer från familjer i socioekonomisk grupp 4 och 5. 55 % av de ungdomar som varit i Sverige 4 år eller mindre tillhör socioekonomisk grupp 4+5. Motsvarande för ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige är 17 %. De som varit i Sverige mer än 9 år kommer i dubbelt så stor utsträckning som de som varit i Sverige kortare tid från familjer i socioekonomisk grupp 1+2.

I tabell 322 visar vi i vilken utsträckning ungdomar som varit i Sverige olika länge är med i en idrottsförening.

¹¹⁸ Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**, kapitel 10.

¹¹⁹ En mindre del av dem som är födda utomlands svarar att de inte vet vilket år de kom till Sverige.

Tabell 322. Malmö. Högstadiet. 2019. Andel (%) utlandsfödda ungdomar i högstadiet som varit i Sverige olika många år som är med i en idrottsförening. %.

	Killar	Tjejer
Bott i Sverige 0-4 år	25	18
Bott i Sverige 5-8 år	37	13
Bott i Sverige 9 år eller mer	44	30
Alla i studien födda i Sverige	50	36
Barnet och föräldrarna födda i Sverige	58	48

Det finns ett samband mellan antal år i Sverige och i vilken utsträckning ungdomar är med i en idrottsförening. Killar som har levt en kort period i Sverige är med i en idrottsförening i mindre utsträckning än både de som har levt här 5-8 år och de som har levt i Sverige mer än 9 år. Tjejer som levt här 9 år eller mer är med dubbelt så mycket som tjejer som levt här 8 år eller kortare. De som är födda i Sverige är mer med i en idrottsförening än de som är födda utomlands. **Observeras ska dock att utlandsfödda killar som levt i Sverige 9 år eller mer i högre utsträckning är med i en idrottsförening än alla tjejer som är födda i Sverige.**

1.11.4 Vilken betydelse har ursprungsland?

I de tidigare analyserna av sambanden mellan utländsk bakgrund och deltagande i idrottsförening har alla som är födda utanför Sverige behandlats som en grupp. Det hade naturligtvis varit av stort intresse att kunna visa hur stor andel av de barn som liksom sina föräldrar är födda utomlands från olika länder som är med i en idrottsförening i Sverige. Tyvärr går inte detta beroende på att det är för få ungdomar som kommer från de flesta enskilda länder även i vår stora studie. Vi tvingas istället slå ihop enskilda näraliggande länder till regioner. Eftersom vi anser att det är absolut nödvändigt att redovisa resultaten uppdelat på killar och tjejer tvingas vi i vissa fall arbeta med stora regioner. Vi är naturligtvis medvetna om att livsvillkoren kan skilja sig mellan de länder som vi slår ihop till regioner. Man måste också observera att det kan finnas skillnader inom olika länder beroende på vilket område man kommer från och föräldrarnas utbildning. Detta kan vi dock inte göra mycket åt inom ramen för den här rapporten. Vi är också medvetna om att sammanslagningen av länder till regioner kan diskuteras. I tabell 323 framgår vilka regioner vi arbetar med:

Tabell 323. Malmö. Högstadiet. Födelseregion för de ungdomar som inte är födda i Sverige. Antal. Varje regions andel (%) av samtliga utlandsfödda.

	Antal individer	Procent av de utlandsfödda
Norden	72	16
Övriga Europa+ USA	115	25
Latinamerika	10	2
Asien (minus Afghanistan, Syrien och Libanon)	62	13
Afrika	37	9
Turkiet/Libanon/Syrien/Jordanien/Palestina/Kurdistan/Libyen	92	20
Iran/Irak/Afghanistan	72	16

Fyrtioen procent (41%) av de utlandsfödda ungdomarna kommer från Europa.

Det är för få ungdomar från Latinamerika och Afrika för att resultaten här ska redovisas uppdelat på killar och tjejer.

Det kulturella och sociala avståndet till Sverige antas av många forskare och utredare ha betydelser för att i vilken utsträckning institutioner/verksamheter i Sverige erövrar¹²⁰. Om vi följer antagandet skulle de från Norden och övriga Europa vara med i en idrottsförening i större utsträckning än de som kommer från övriga delar världen. I tabell 324 visar vi i vilken utsträckning killar respektive tjejer födda i Norden, övriga Europa + USA i jämförelse med de som är födda utanför Europa är med i en idrottsförening.

Tabell 324. Malmö. Högstadiet. 2019. Andel (%) som är med i en idrottsförening bland utlandsfödda ungdomar som är födda i Europa respektive utanför Europa.

	Killar	Tjejer
Född i övriga Norden (inte Sverige)	50	43
Född i övriga Europa + USA	44	34
Född utanför Europa	34	20
Alla i studien födda i Sverige	50	36
Födda i Sverige av föräldrar födda i Sverige	58	48
Födda i Sverige av föräldrar födda i Sverige i socioekonomiska grupper 4+5	46	25

Vi ser att killar liksom tjejer som är födda i Norden deltar mer i en idrottsförening än killar respektive tjejer som är födda i övriga Europa + USA och speciellt utanför Europa. Deltagande i idrottsförening sjunker utifrån geografiskt och kulturellt avstånd till Sverige.

Resultaten visar att killar som är födda utanför Europa är med i en idrottsförening i mycket mindre utsträckning än killar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. De är också mindre med i idrottsförening än de killar i socioekonomisk grupp 4+5 som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. **Tjejer som är födda utanför Europa är i liten grad med i en idrottsförening.** 80% är alltså inte med! Tjejer i socioekonomisk grupp 4+5 som liksom sina föräldrar är födda i Sverige är 5 procentenheter mer med i en idrottsförening än tjejer födda utanför Europa.

Finns det då någon skillnad när det gäller medlemskap i en idrottsförening mellan de ungdomar som är födda utomlands i skilda regioner? I tabell 325 visas detta. Vi påminner om att det är för få som är födda i Latinamerika och i Afrika för att vi ska kunna redovisa resultaten uppdelade på killar respektive tjejer.

¹²⁰ Se t.ex. Ålund, A, **Skyddsmurar. Etnicitet och klass i invandrarsammanhang.**

Tabell 325. Malmö Högstadiet. Andel (%) ungdomar som är med i en idrottsförening i relation till födelseregion.

	Killar	Tjejer
Född i övriga Norden (inte Sverige)	50	43
Övriga Europa + USA	44	34
Övriga Asien	48	36
Turkiet/Libanon/Syrien/Jordanien/Palestina/ Kurdistan/Libyen	28	19
Iran/Irak/Afghanistan	32	5
Födda i Sverige (alla)	50	36
Födda i Sverige av föräldrar födda i Sverige	58	48
Födda i Sverige av föräldrar födda i Sverige i socioekonomisk grupper 4+5 ¹²¹	46	25

Vi ser att killar från Turkiet/Libanon/Syrien/Jordanien/Palestina/Kurdistan/Libyen och Iran/Irak/Afghanistan i minst utsträckning delar i idrottsförening.

Ungefär 70% deltar inte. Observeras ska också att de deltar i betydligt mindre utsträckning än killar i socioekonomisk grupp 4+5 som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige. Killar födda i Asien deltar i ungefär samma utsträckning som killar från Norden.

Detta kan delvis förstås utifrån att en del av killarna är adopterade av föräldrar i högre socioekonomiska grupper. Vi kan också se att killar födda i Asien inte i lika stor utsträckning som andra killar födda utanför Europa tillhör en lägre socioekonomisk grupp (tabellen visas inte här).

Tjejer födda i/med ursprung från Turkiet/Libanon/Syrien/Jordanien/Palestina/Kurdistan/Libyen och Iran/Irak/Afghanistan deltar i liten utsträckning i idrottsförening.

Detta gäller även när man jämför med tjejer som liksom sina föräldrar är födda i Sverige och tillhör socioekonomiska grupper 4+5. Minst deltar tjejer från Iran/Irak/Afghanistan. 95% av dem deltar alltså inte i den föreningsidrott som finns i Sverige. Tjejer från ovanstående två regioner motionerar också i mycket liten utsträckning. Enbart 27% har motionerat senaste veckan. Motsvarande siffra för de som själva liksom och föräldrarna är födda i Sverige är 63%.

Hur ska vi förstå detta? Vår studie visar att det **inte** beror på att tjejer från ovanstående två regioner har varit kortare tid i Sverige än alla tjejer födda utomlands¹²². Det beror inte heller på att de i större utsträckning än av alla födda i Sverige bor i stadsdelar i Malmö där medelinkomsten är lägst. Inte heller hjälper de till hemma mer än marginellt fler timmar i veckan än andra tjejer. Inte heller säger de att orsaken till att de inte tränar är att föräldrarna säger att de måste hjälpa till hemma. Det beror inte heller på enligt tjejerna födda i Turkiet/Libanon/Syrien/Jordanien/Palestina/Kurdistan/Libyen och Iran/Irak/Afghanistan att de i större utsträckning än alla tjejer födda utomlands eller alla födda i Sverige anger att deras föräldrar inte vill att de ska träna. Det är inte heller så att de i mindre utsträckning skulle vilja börja med idrotter som killar dominerar, t.ex. fotboll, eller med idrotter som tjejer dominerar, t.ex. dans i mindre utsträckning än andra tjejer som är födda utomlands eller födda i Sverige. Tjejer från Turkiet/Libanon/Syrien/Jordanien/Palestina/Kurdistan/Libyen och Iran/Irak/Afghanistan tycker också i ungefär samma utsträckning som tjejer i hela Malmö att det är mycket viktigt att t.ex. vinna eller tävla när de tränar/motionerar.

¹²¹ I socioekonomisk grupp 4 är 31% med i en idrottsförening och i socioekonomisk grupp 5 är 6% med i en idrottsförening.

¹²² Tabellerna som detta avsnitt bygger på visas inte här.

Inte heller skattar de sin hälsa sämre och de upplever sig inte ha fler besvär än alla tjejer födda utanför Europa eller alla tjejer som är födda i Sverige. Inte heller beror det på att de är mer rädda att gå ut på kvällarna. Det beror heller inte på att fler av dem jämfört med alla tjejer födda i Sverige eller utanför Europa säger att de inte har möjlighet att delta i de aktiviteter de vill. Det beror heller inte på att de i mindre utsträckning än tjejer i hela undersökningen bor med båda föräldrarna.

I debatten påstås ganska ofta att dessa tjejer inte får vara med i fritidsaktiviteter utanför hemmet. De flesta tjejernas svar från dessa två regioner motsäger detta påstående. Vi ser också att tjejerna från Turkiet/ Libanon/Syrien/Jordanien/ Palestina/Kurdistan/Libyen och Iran/ Irak/ Afghanistan besöker bibliotek, fritidsgård och allaktivitetshus i större utsträckning än tjejer födda i Sverige och tjejer födda i Sverige och som kommer från socioekonomisk grupp 4 och 5.

Kan vi då finna några orsaker till att tjejerna tjejer födda i Turkiet/ Libanon/Syrien/ Jordanien/Palestina/Kurdistan/Libyen och Iran/ Irak/Afghanistan i så liten utsträckning är med i en idrottsförening? Tjejer från de två regionerna tillhör i högre utsträckning lägre socioekonomiska grupper än tjejer födda i Sverige och där deras föräldrar är födda utomlands samt tjejer som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. Föräldrarna från dessa två regioner har alltså mindre ekonomisk kontrollvidd¹²³. Det kan vara en orsak till att föräldrarna satsar lite på tjejernas fritidsaktiviteter. Det finns också en viss skillnad när det gäller viljan att börja i en idrottsförening, 42% av de som är födda i de två regionerna och 47% av alla tjejer i undersökningen vill börja i en idrottsförening. 50% av alla tjejer som är födda utomlands och 38% av tjejer som är födda i Sverige och klassificeras i socioekonomisk grupp 4+5 vill vara med i en idrottsförening. Dessa små skillnader kan inte förklara mer än en marginell del av varför tjejerna från de två regionerna deltar så lite i idrottsförening, 80% av tjejerna från de två regionerna kan alltså delta i de aktiviteter de vill. Bland de 20% som säger att de inte kan delta är det dock ganska många, 43%, som anger att orsaken är att familjen säger nej.

Ovanstående orsaker kan dock bara förklara en mindre del av varför dessa tjejer deltar så lite i en idrottsförening. En nyckel till förståelse är att deras deltagande i kulturskola också är liten jämfört med både de som är födda i Sverige, födda i Norden och övriga Europa och alla födda utomlands. Vad utmärker då idrottsförening och kulturskola? Aktiviteterna kostar pengar, är kontinuerliga osv. I debatten har det påståtts att föräldrar med små ekonomiska resurserna är mindre angelägna att satsa på sina döttrars än på sina söners kostnadskrävande aktiviteter. Detta kan vara en av förklaringarna till dessa tjejers mycket låga deltagande i idrottsförening och kulturskola.

Antalet utlandsfödda ungdomar från några enskilda länder är så stort att vi i tabell 326 redovisar i vilken utsträckning de är med i idrottsförening¹²⁴.

Tabell 326. Malmö. Högstadiet. Andel (%) i idrottsförening bland ungdomar som själva är födda i olika länder.

	Danmark		Irak		Syrien		Alla födda utomlands		Alla född i Sverige		Född i Sverige av föräldrar födda i Sverige	
	K	Tj	K	Tj	K	Tj	K	Tj	K	Tj	K	Tj
Medlem i idrottsförening	48	46	33	3	32	7	34	20	50	36	58	48

K= Kille. Tj= Tjej

¹²³ Tjejer från dessa två regioner är också mer orliga för familjens ekonomi.

¹²⁴ Dessa ungdomar har också föräldrar som är födda utomlands.

Låt oss först konstatera att killar födda i Danmark är med i idrottsförening i ungefär lika stor utsträckning som alla killar som är födda i Sverige och något mindre än de killar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. Killar födda i Irak och Syrien är med i en idrottsförening i ungefär samma utsträckning som alla killar som är födda utomlands och i betydligt mindre utsträckning än killar som är födda i Danmark eller Sverige.

Tjejer som är födda i Danmark är med i en idrottsförening i ungefär samma grad som alla tjejer som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. Tjejer från Syrien och Irak är med i mycket liten utsträckning med i en idrottsförening.

Målet om jämlikhet utifrån svensk respektive utländsk bakgrund är inte uppnått när det gäller andelen barn och ungdomar som är utomstående i de instrumentella aktiviteterna och totalt. De med utländsk bakgrund är i högre utsträckning utomstående både bland killar och bland tjejer. Inte heller är målet uppnått när det gäller killars och tjejers deltagande i fritidsnämndens egna tunga satsningar (mått A) och tjejers deltagande i fritidsnämndens + tekniska nämndens spontanidrottssatsningar (mått B). Målet om jämlikhet är däremot uppnått bland killar när det gäller fritidsnämndens egna tunga satsningar+ tekniska nämndens spontanidrottssatsningar (mått B) och kulturnämndens satsningar (mått A och B). Att jämlikhetsmålet är uppnått när det gäller kulturens satsningar beror i huvudsak på att de med utländsk bakgrund är överrepresenterade på bibliotek och allaktivitetshus.

1.12 Varför stora skillnader mellan stadsdelarna?

I nämndbudgeten för fritidsnämnden 2021 står det: ”Fritidsnämnden ska tillhandahålla och möjliggöra ett fritidsutbud som är tillgängligt för alla malmöbor, som jämnar ut skillnader i staden och där ingen lämnas utanför”¹²⁵. I kulturförvaltningens åtagande formuleras målet om jämlikhet mellan stadsdelarna på följande sätt: ”Kulturförvaltningen åtar sig att under 2021 agera kompensatoriska i de delar av Malmö där barn och ungdomar riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda och där behoven utifrån socioekonomiska utmaningar är som störst”¹²⁶.

Vi har i detalj i tidigare kapitel visat i vilken grad barn och ungdomar i olika stadsdelar i Malmö deltar i olika aktiviteter, vilka preferenser de har, hur fysiskt aktiva de är och hur hälsan samt matvanorna ser ut. Stadsdelarnas sociodemografiska status beskrivs i huvudsak utifrån medelinkomst, socioekonomiska grupper samt svensk respektive utländsk bakgrund¹²⁷. Sambanden mellan dessa tre bakgrundsvariabler är starka. Vilka samband finns det i Malmö 2019 och 2020 mellan sociodemografisk struktur i de olika stadsdelarna och t.ex. utomstående i instrumentella fritidsaktiviteter, deltagande i idrottsförening, besökt bibliotek och hälsa?

De generella mönster vi har presenterat i tidigare kapitel utifrån medelinkomst, socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund avspeglar sig i resultaten mellan barn och ungdomar i stadsdelarna i Malmö stad.

125 Malmö stad, **Fritidsnämndens nämndbudget för 2021**.

126 Malmö stad, **Kulturförvaltningens åtagande 2021**.

127 I några kapitel använder vi också meritvärde i årskurs 9, boendeform och elevernas oro för familjens ekonomi som bakgrundsvariabler. Det finns starka samband också mellan dessa tre bakgrundsvariabler och de övriga mått på sociodemografisk och socioekonomisk bakgrund vi använder i den här rapporten.

Barn och ungdomar i stadsdelar där medelinkomsten är högre deltar i större utsträckning i instrumentella aktiviteter (förening och kulturskola) och totalt (förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård och simhall) än barn och ungdomar i stadsdelar där medelinkomsten är lägre¹²⁸. Störst skillnader kan noteras när det gäller deltagande i idrottsförening. Barn och ungdomar i områden med högre medelinkomst är också fysiskt aktiva i störst utsträckning. De som deltar mer i fritidsnämndens och tekniska nämndens fritidsaktiviteter (mått A, B och C) är barn och ungdomar i stadsdelarna där medelinkomsten är högre. Barn och ungdomar där medelinkomsten är högre har också högre skolbetyg, bättre hälsa, högre livskvalitet och bättre frukostvanor. Tonåringarna i områden med högre medelinkomst säger också att de har större möjligheter i skolan, under fritiden och livet som helhet än ungdomar i områden där medelinkomsten är lägre.

När det gäller deltagande i kulturnämndens eget tunga utbud och kulturnämndens och andra offentliga organs kultursatsningar finns inga signifikanta skillnader utifrån sociodemografisk struktur mellan de som bor i olika stadsdelar. En förklaring till detta är att biblioteken och allaktivitetshusen i störst utsträckning besöks av barn och ungdomar i lägre socioekonomiska grupper och av barn med utländsk bakgrund. Inte heller kan signifikanta skillnader mellan barn och ungdomar i olika områden observeras när det gäller hur de bedömer sin situation på fritiden.

Barn och ungdomar i stadsdelar där medelinkomsten är lägst besöker generellt biblioteki störst utsträckning. Mellanstadiebarn och yngre tonåringar som bor i områden med lägst medelinkomst besöker också fritidsgård och allaktivitetshus i störst utsträckning.

Vi har i tidigare i rapporten och framför allt i den här slutdiskussionen ringat in orsakerna till att barn och ungdomar med föräldrarna som har högre medelinkomst, tillhör en högre socioekonomisk grupp är där många har svensk bakgrund deltar mer i många offentliga satsningarna på fritiden, har bättre hälsa och framtidsutsikter och skolbetyg än barn och ungdomar i lägre socioekonomiska grupper och där många har utländsk bakgrund. En utförlig diskussion om orsakerna till detta finns tidigare i detta kapitel. Här konstateras kortfattat att orsakerna ska sökas i bl.a. i ekonomisk kontrollvidd, skilda socialisationsmönster och möjligheter att vara med när träningar/lektioner ligger före kl. 17.00.

Vi kan alltså också se att barn från lägre socioekonomiska grupper och barn med utländsk bakgrund besöker bibliotek i störst utsträckning i alla tre skolstadierna. Mellanstadiebarn och yngre tonåringar som bor i områden med lägst medelinkomst besöker också fritidsgård och allaktivitetshus i störst utsträckning. Orsakerna till detta ska sökas i kombinationen av att dessa aktiviteter är just öppna, kostar lite eller är kostnadsfria, att barn och ungdomar i dessa grupper i större utsträckning socialiseras till en expressiv fritidsstil och att deras egen kod för planering av fritiden är ganska kortsiktig¹²⁹. Det kan också vara så att de öppna verksamheterna i större grad än idrottsförening och kulturskolan ger utrymme för identitetssökande mellan erfarenheterna bakifrån (föräldrarnas kultur) och krafterna framifrån (de bostadsområden de växer upp i)¹³⁰. Tillgången till böcker på det språk barnet och föräldrarna pratade innan de kom till Sverige och/eller det språk familjen också kommunicerar på i Sverige kan vara en viktig orsak till att barn med utländsk bakgrund besöker bibliotek i stor utsträckning.

De generella könsmissiga och sociodemografiska och socioekonomiska mekanismerna bakom preferenser för och deltagande i fritids- och kulturaktiviteter, hälsa och livskvalitet, skolbetyg och framtidsplaner ger oss svaret på varför det finns stora skillnader mellan barn och ungdomar från olika stadsdelar.

128 Barn och ungdomar är alltså mer utomstående i både instrumentella aktiviteter och totalt.

129 För en utförlig analys se Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** Lengheden/ Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**. Blomdahl/Elofsson/Eriksson, PUNKTmedis.

130 Krafter bakifrån och framifrån presenteras närmare i Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** sid.103-107.

Målen om jämställda och jämlika livsvillkor mellan barn och ungdomar i de olika stadsdelarna i Malmö är inte uppnådda.

1.13 Varför har tjejer sämre hälsa?

Resultaten från undersökningarna visar mycket tydligt att tjejer i genomsnitt beskriver sin hälsosituation som sämre än killarna i högstadiet och gymnasiet. I mellanstadiet är skillnaderna mindre men det finns tecken på att skillnaderna börjar framträda redan här. Dessa skillnader framträder i hög utsträckning likartat oberoende av om vi ser till låg självskattad hälsa, förekomst av mer än två dagliga besvär eller låg livskvalitet. Skillnaderna är också i stor utsträckning generella och likartade oberoende av ungdomarnas sociala bakgrund. Detta stämmer väl med vad Folkhälsomyndigheten funnit i den senaste studien av skolbarns hälsa¹³¹. Resultaten är inte heller unika för Malmö – liknande resultat framkommer i en lång rad andra studier. Detta är inte heller något som framträtt under de senaste åren, tvärtom är det något som gällt under lång tid. Sedan är det mer problematiskt att bedöma huruvida skillnaderna förändrats över tid – här framkommer ibland olika resultat – men tveklöst gäller att hälsosituationen (så som den beskrivs av ungdomar själva) är och sedan länge varit sämre för tjejer än för killar. I den utsträckning vi följt upp studier som genomförts inom Ung livsstil finner vi dock inte större tecken på att det skulle ha skett några stora förändringar.

En förklaring till könsskillnaderna i hälsa skulle kunna vara skillnader i levnadsförhållanden och livsstil. Ser vi till sociodemografisk och socioekonomisk bakgrund är i huvudsak könsskillnaderna i hälsa ganska lika i olika grupper, så här hittar vi inte förklaringen. Vid sidan av detta finns det också andra faktorer när det gäller levnadsförhållanden och livsstil som har en direkt, fristående inverkan på hälsan och där det finns könsskillnader. Dit hör

- Nyttjande av offentligt finansierade fritidsaktiviteter – de som inte gör detta har sämre hälsa.
- Hur nöjd man är med sin fritidssituation – de som är mindre nöjda redovisar i genomsnitt sämre hälsa.
- Matvanor – de som har sämre matvanor i olika avseenden har sämre hälsa.
- Fysisk aktivitet – de som inte är fysiskt aktiva har sämre hälsa.
- Rädsla då man är ute på fredags-, helgkvällar – de som uppger att de ofta är rädda har sämre hälsa.

I alla dessa fall finns könsskillnader, det är vanligare att tjejer har levnadsförhållanden eller en livsstil som kan leda till sämre hälsa. Även om dessa faktorer inverkar på hälsan förklarar de inte könsskillnaderna. Könsskillnaderna kvarstår även om vi ser till de som har ”bra” levnadsvillkor och en ”bra” livsstil.

En förklaring till könsskillnaderna – som många gånger förs fram – är att tjejer satsar mer på att prestera i skolan, t ex lägger de ner mer tid på att läsa läxor. Detta och (inte minst de egna) kraven på att lyckas leder till att de blir stressade, vilket i sin tur leder till att de har sämre hälsa. Resultaten som presenterats tidigare i rapporten ger inget stöd för denna förklaring. Tjejer som lägger mycket tid på läxläsning redovisar inte sämre hälsa, i många fall är denna snarare sämst bland de som lägger ned liten tid på att läsa läxor. Tjejer med låga medelbetyg liksom de som går på yrkesförberedande gymnasieprogram har i genomsnitt sämre hälsa. Könsskillnaderna är inte heller märkbart mindre i de grupper där tjejer kan tänkas vara mindre pressade. Denna förklaring till könsskillnader får alltså inte stöd.

¹³¹ Folkhälsomyndigheten, **Pojkar mår bättre än flickor i tonåren**.

En annan förklaring som också ofta framförs är att tjejer pressas av dubbla krav/förväntningar. De skall vara ”kvinnliga” men också kunna konkurrera med killarna. För att undersöka detta har vi studerat vilken vikt ungdomarna lägger vid att vara bra i skolan, bra i idrott, ha en vältränad kropp, vara smal och att vara en bra kompis och hur detta kopplas till hälsa/livskvalitet. Resultaten från dessa analyser – som inte redovisas – ger inget stöd för att de som angett att de olika sakerna är mycket viktiga skulle ha en sämre hälsa än de som uppger att det är mindre viktigt¹³². Könsskillnaderna i hälsa försvinner inte heller om vi ser till de som svarat att alla dessa saker är mycket viktiga – alternativt mycket eller ganska viktiga. Tjejer som uppger detta – och rimligtvis ställer större högre krav på sig själva – har inte sämre hälsa och könsskillnaderna är inte större i dessa grupper. Resultaten ger alltså knappast stöd för att högre, kanske dubbla förväntning på tjejerna – kanske ofta från dem själva – skulle förklara könsskillnaderna i hälsa.

Sammantaget måste vi alltså konstatera att det är svårt att finna en förklaring till varför tjejer i genomsnitt skattar sin hälsosituation som sämre. Skillnaderna framstår som mycket generella och genomgående. Då man arbetar med jämställdhet är det ofta viktigt att finna grupper där könsskillnaderna är små – eller obefintliga – liksom grupper där de är mycket stora. Det första kan ge inspiration kring hur man kan minska könsskillnaderna, de senare idéer kring vilka grupper man främst skall inrikta sig mot. När det gäller hälsa är det svårt att finna – i vare fall större – grupper där något av detta gäller.

Sammanfattningsvis måste vi alltså konstatera att vi finner svagt stöd för att alla de förklaringar som framförts till att tjejer har en sämre hälsa än killar från analysen av materialet i Malmö. Möjligen skall man göra en reservation för att frågan kring ungdomarnas krav på sig själva inte fångat upp alla aspekter på hur tjejer förväntas vara men det framstår trots allt som tveksamt att detta skulle kunna förklara de genomgående könsskillnaderna. Möjligen skulle man här finna en grupp med speciellt dålig hälsa, men denna torde knappast vara speciellt stor. Man skall kanske också ställa frågan varför killar ger en bättre bild av sin hälsosituation. Till manlighetsidealet hör ju att vara stark och frisk. Kanske tränger en del killar undan en del problem för att inte framstå som svaga.

1.14 Varför är hälsan ojämlik?

Hälsosituationen är inte jämlik. Resultaten från analyserna av enskilda samband – alltså utan kontroll - visar på tydlig ojämlikheten om vi ser till barnens och ungdomarnas familjesituation och speciellt till förtroende för föräldrar. De som bor med bägge föräldrarna har bättre hälsa än de som bor i andra familjesituationer. Barn och ungdomar som inte har förtroende för bägge föräldrar – troligen sämre kontakt eller relation till föräldrar – har sämre hälsa än de som har förtroende för bägge föräldrar.

Dessa enkla samband visar också att barn och ungdomar med lägre socioekonomisk bakgrund i högre utsträckning skattar sin hälsa som låg med något mindre skillnader i mellanstadiet än i de båda högre stadierna. Till detta skall läggas att gymnasietjejer med lägre socioekonomisk bakgrund oftare redovisar högre förekomst av psykosomatiska besvär: speciellt kan noteras att ungdomarna i högstadiet och gymnasiet som är oroade över familjens ekonomi redovisar en klart sämre hälsosituation utifrån alla perspektiv.

Det finns även skillnader om vi ser till svensk/utländsk bakgrund där det främst är andra generationens invandrartjejer som i högre utsträckning redovisar låg hälsa. I gymnasiet gäller även att tjejer med utländsk bakgrund uppger högre förekomst av dagliga psykosomatiska besvär än tjejer med svenskt ursprung.

¹³² Ett undantag är dock vilken vikt man lägger vid att vara smal, här är hälsa sämre bland de tjejer som angett att detta är mycket viktigt. Sammantaget är det 15 % av killar i högstadiet, 17 % av tjejerna i högstadiet, 11 % av killarna i gymnasiet samt 17 % av tjejerna i gymnasiet som uppger att detta är mycket viktigt. Könsskillnaderna är dock inte speciellt mycket större bland dessa än bland de som tycker att detta är mindre viktigt.

Slutligen kan vi notera en tydlig koppling till medelbetyg i högstadiet – ungdomar med lägre betyg har oftare låg hälsa och låg livskvalitet än de som har högre betyg. Bland gymnasietjejer gäller även att de som går på yrkesförberedande program oftare har låg hälsa och låg livskvalitet än tjejer som går på studieförberedande program.

Även om det framträder skillnader mellan barn/ungdomar med olika socioekonomisk bakgrund liksom mellan de som har utländsk och svensk bakgrund visar de fördjupade analyserna att bägge dessa faktorer har en begränsad direkt inverkan på hälsosituationen. Ojämligheten framträder här i mer utsatta grupper, t ex gäller att ungdomar som är bekymrade över familjens ekonomi har en sämre hälsosituation.

Däremot har andra faktorer som handlar om livsstil en klar inverkan på hälsosituationen som kan kopplas till ojämlikhet. Avsaknad av tillräcklig fysisk aktivitet leder till lägre hälsa och livskvalitet men tycks däremot ha liten inverkan när det gäller förekomst av psykosomatiska besvär. De som inte deltar i eller nyttjar de centrala offentligt finansierade fritidsaktiviteterna – förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall – har en sämre hälsosituation än vad som kan förklaras av skillnader i social bakgrund. Matvanorna – speciellt regelbundet ätande av frukost, lunch och middag – har en separat inverkan på hälsosituationen. De som alltid äter frukost, lunch eller middag har en bättre hälsa och också bra matvanor i övrigt – regelbundet intag av frukt och grönsaker eller att man undviker läsk – har till viss del också en positiv effekt. Det finns också en koppling mellan rädsla/oro och hälsa/livskvalitet. Ungdomar som uppger att de är rädda i olika sammanhang när de är ute på fredags- och helgkvällar redovisar sämre hälsa än vad som kan förklaras av olikheter i social bakgrund.

Alla dessa faktorer har en mer eller mindre stark koppling till socioekonomisk och svensk utländsk bakgrund liksom till vilket område man bor i, något som innebär att dessa faktorer indirekt inverkar via livsstil och levnadsvillkor i övrigt. Sambanden är dock inte fullständiga vilken kan förklara att den direkta kopplingen till den socioekonomiska och sociodemografiska bakgrunden blir svag.

Insatser mot att förbättra hälsosituationen och göra denna mer jämlik bland barn och ungdomar bör inriktas mot att identifiera och att i större utsträckning sätta in insatser mot specifika grupper. Detta handlar om barn och ungdomar som

- Känner sig orolig för familjens ekonomi (starkt samband med låg socioekonomisk grupp)
- Inte deltar i eller nyttjar de offentligt finansierade fritidsaktiviteterna förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek eller simhall
- Inte är fysiskt aktiva
- Har sämre matvanor, speciellt de som inte äter frukost, lunch respektive middag regelbundet
- Är rädda i olika sammanhang när det är ute på fredags- och helgkvällar
- Inte har förtroende för föräldrar

Ser vi till skillnaderna mellan grupper med olika socioekonomisk bakgrund respektive svensk och utländsk bakgrund stämmer resultaten ganska väl med vad som presenteras i FORTEs sammanställning¹³³.

133 Forte **Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet**, s 69.

Barn och ungdomar med lägre socioekonomisk bakgrund skattar sin hälsosituation som sämre. Tjejer med utländsk bakgrund skattar sin livskvalitet lägre och tjejer som är födda i Sverige och föräldrarna utomlands skattar sin hälsa lägre och redovisar högre förekomst av mer än två dagliga psykosomatiska besvär, medan tjejer som liksom sina föräldrar är födda utomlands inte gör detta, mer än tjejer med svensk bakgrund. Däremot försvinner alla dessa skillnader efter kontroll för social bakgrund i övrigt – speciellt anmärkningsvärt är att utländsk bakgrund i sig själv inte har någon direkt negativ inverkan på hälsa/livskvalitet vilket står i motsats till resultaten från FORTE-rapporten där man anger att tjejer med utländsk bakgrund uppger en högre förekomst av hälsoproblem, oberoende av familjens ekonomiska status.

En jämförelse mellan barn och ungdomar från olika socioekonomiska grupper liksom svensk/utländsk bakgrund visar att det framträder vissa skillnader – främst bland tjejer när det gäller lågt skattad hälsa – men resultaten ger långtifrån en entydig bild av att de som har lägre socioekonomisk eller utländsk bakgrund genomgående skulle ha en sämre hälsosituation. Den fördjupade analysen förstärker också detta. Efter kontroll för andra bakgrundsfaktorer har bägge dessa faktorer begränsad direkt inverkan på hälsosituationen. Till detta skall läggas att skillnaderna mellan olika stadsdelar är relativt begränsade. Det finns vissa tecken på att de som bor i höginkomstområden har bättre hälsa/livskvalitet medan hälsosituationen hos de som bor i låginkomstområdena inte skiljer sig från övriga ungdomar. Detta stämmer väl med vad Viveca Östberg visar i sin kunskapsöversikt kring ojämlikhet i levnadsvillkor och hälsa bland barn och ungdomar¹³⁴. Hon finner inte något kontinuerligt samband med familjeinkomst men att de som kommer från de 20 procent av familjerna med lägst inkomst har sämre hälsa.

Ett mycket starkt samband framträder däremot med familjens kontantmarginal¹³⁵. Barn och ungdomar från familjer som saknar kontantmarginal har en (ofta markant) sämre hälsa. I våra undersökningar finns inga uppgifter om familjernas kontantmarginal men däremot i högstadiet och gymnasiet en fråga om ungdomarna känner sig oroade över familjens ekonomi. En analys av svaren på denna fråga visar mycket entydigt att de som oroar sig över familjens ekonomi har en markant sämre hälsosituation. Även om det givetvis finns kopplingar till såväl socioekonomisk liksom svensk/utländsk bakgrund fångar denna fråga troligen bättre upp en mer ”utsatt” grupp. Ytterligare ett resultat som stärker bilden av att hälsosituationen är sämre i speciellt utsatta grupper är den starka kopplingen till förtroende för föräldrar. Denna faktor har – även efter kontroll för inverkan från andra sociala bakgrundsfaktorer – en tydlig direkt inverkan på hälsosituationen. Barn och ungdomar som inte har förtroende för bägge föräldrar – ibland kanske det handlar om att de inte har kontakt med någon av dem – har klart sämre hälsa/livskvalitet.

1.15 Avslutning

Malmö stad har som mål bl.a. jämställdhet, jämlikhet och delaktighet.

Fritidsnämnden och kulturnämnden har tillsammans med forskningsgruppen Ung livsstil undersökt levnadsvillkor och preferenser i Malmö 1990, 1996, 2015 och nu 2019-2020. Urvalet i studien 2019-2020 i mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet var 8 080. Antalet svarande är 6 489. Svarsfrekvensen i hela studien är 80%. Resultaten är generaliserbara för de barn och ungdomar som går i Malmös skolor. Syftet med den här rapporten är att presentera Ung livsstil i Malmö.

Killar i tonåren i Malmö önskar i första hand liksom 2015 att staden ska satsa på idrott (idrottsanläggningar och idrottsföreningar). Önskingar om satsningar på idrott kommer långt före önskingar om satsningar på fritidsgårdar, natur, kultur och övrigt föreningsliv bland killar.

¹³⁴ Östberg, V, **Ojämlikhet i levnadsvillkor och hälsa - resultat från välfärdsundersökningarna för barn och ungdomar.**

¹³⁵ Kontantmarginalen utgår från frågan om man har möjlighet att betala en viss summa på kort tid.

Tjejer i högstadiet önskar i första hand att staden ska satsa på natur och gymnasietjejer att Malmö stad ska satsa på fritidsgårdar/allaktivitetshus/liknande mötesplatser för unga. Önsksningar om satsningar på kultur och idrott kommer tätt efter önsksningar om satsningar på fritidsgårdar respektive natur.

Vi ser att fotbollsplaner, simhallar/badhus och sporthallar (för inomhusidrott) och inomhushallar för fotboll finns på killars fem-i-topplista i alla stadierna. Killar oberoende ålder är alltså ganska överens om vilka idrotts- och fritidsanläggningar Malmö stad ska satsa på. I högstadiet och i gymnasiet toppar satsningar på gym listan bland killar. Frågan om gym är inte ställd i mellanstadiet.

Tjejer i olika åldrar är mindre överens än killar om vad Malmö stad ska satsa på. Det är enbart simhallar/badhus och lokaler för dans som finns på tjejers fem-i-topplista i alla tre stadierna. Satsningar på gym kommer på första plats bland tjejernas önskemål i både högstadiet och gymnasiet.

Killar i mellanstadiet och i högstadiet önskar i första hand att kulturnämnden ska satsa på lokaler för LAN och TV-/datorspel. Mellanstadiekillar önskar i andra hand att Malmö stad ska satsa på bibliotek. Gymnasiekillar vill att det i första hand ska satsa på festivaler. Högstadiekillar vill också i stor utsträckning att Malmö stad ska satsa på bibliotek, festivaler och disco/klubb. Killar i gymnasiet önskar i ganska stor utsträckning att staden ska satsa på disco/klubb, bibliotek och lokaler för LAN och TV-/datorspel.

Tjejer i mellanstadiet tycker att Malmö stad i första hand ska satsa på bibliotek. Tjejer i högstadiet vill liksom tjejer i gymnasiet att staden i första hand ska satsa på festivaler. Satsningar på bibliotek, disco/klubb och konserter kommer också högt på tonårstjejers önsksningar om satsningar.

Resultaten i den här studien visar att Malmö stads mål om delaktighet i ganska stor utsträckning är uppnått. 82% av mellanstadieelever, 62% av högstadieelever och 45% av gymnasieelever når varje vecka av fritidsnämndens och kulturnämndens gemensamma satsningar på förening, fritidsgårdar, simhallar, bibliotek och kulturskolan. **Fritidsnämndens** egna tunga satsningar når under veckan 76% och fritidsnämndens + tekniska nämnden når varje vecka 80% av de som går i mellanstadiet. Fritidsnämndens egna tunga satsningar når under de senaste 4 veckorna 70% och fritidsnämndens + tekniska nämndens 80% av de som går i högstadiet. Motsvarande resultat i gymnasiet är 56% respektive 67%.

Kulturnämndens egna tunga satsningar når senaste veckan 54% av barn i mellanstadiet och kulturens egna tunga satsningar + andra offentliga aktörers kultursatsningar når 60%. De senaste 4 veckorna når 53% av högstadieelever och 49% av gymnasieelever av kulturnämndens egna tunga satsningar. Kulturnämndens egna tunga satsningar + andra offentliga aktörers kultursatsningar når under de senaste 4 veckorna 60% av högstadieelever och 54% av gymnasieelever.

Malmö stad är den kommun, som Ung livsstil har undersökt, där högst andel ungdomar har en låg socioekonomisk bakgrund, låg medianinkomst och där högst andel ungdomar har utländsk bakgrund. När vi tar hänsyn till dessa bakgrundsvariabler deltar de unga i Malmö i huvuddelen av utbudet i ungefär den utsträckning som kan förväntas utifrån den sociodemografiska bakgrunden. Ett resultat avviker i alla tre stadierna. **Barn och ungdomar i Malmö besöker bibliotek i större utsträckning än förväntat.** Inte i någon annan kommun kan vi notera att barn och ungdomar besöker bibliotek i så mycket större utsträckning än som kan förväntas.

I en öppen fråga tillfrågas barn och ungdomar vilka aktiviteter de vill börja med. **Tjejer vill i första hand i alla tre stadierna börja med dans och killar med fotboll. Detta gäller också i olika socioekonomiska grupper, bland de med svensk respektive utländsk bakgrund och i alla stadsdelarna.**

Malmö stad har jämställdhet som mål. Målet är inte uppnått! Tjejer i Malmö är mer utomstående än killar både när det gäller instrumentella aktiviteter (förening + kulturskola) och totalt (förening + kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall). Tjejer är också mindre med i de tre mått på deltagande där fritidsnämndens satsningar är grunden. Tjejer är också mindre med i idrottsförening. Tjejer nyttjar spontanidrottsanläggningar, motionsspår, utegym och simhall mindre än killar. De är också mindre fysiskt aktiva och besöker i tonåren fritidsgård i mindre utsträckning än killar. Tjejer har sämre hälsa, fler psykosomatiska besvär, sämre frukostvanor och sämre livskvalitet och är mer rädda att gå ut på kvällarna än killar.

Killar är underrepresenterade när det gäller att vara med i kulturens egna tunga satsningar (mått A) och kulturens egna tunga satsningar + andra offentliga institutioners kultursatsningar (mått B). Killar är också underrepresenterade när det gäller att vara kulturellt aktiva allmänt, besöka bibliotek, läsa böcker och besöka kulturföreläsningar.

I den här rapporten har vi undersökt jämlikheten utifrån bl.a. ålder, socioekonomiska grupper, svensk/utländsk bakgrund och stadsdel. **Målet om jämlikhet utifrån ålder är inte uppnått!** Ju äldre de unga blir desto mindre deltar de i de flesta aktiviteter och deras hälsa och livskvalitet sjunker. Vi hittar dock åtminstone ett undantag från detta. Biblioteken i Malmö besöks i större utsträckning av de i gymnasiet än av de i högstadiet¹³⁶.

Målet om jämlikhet utifrån samhällsställning är inte uppnått. Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna deltar mindre både i instrumentella aktiviteter (förening + kulturskola) och totalt (förening + kulturskola+ bibliotek+ fritidsgård+ simhall) samt i de fritids- och idrottssatsningar där fritidsnämndens tunga satsningar utgör grunden än de i de i högre socioekonomiska grupperna. De i lägre socioekonomiska grupper är också underrepresenterade i idrottsförening och när det gäller fysisk aktivitet. De har också sämre hälsa och livskvalitet. De i lägre socioekonomiska grupperna är däremot inte underrepresenterade när det gäller kulturnämndens egna tunga satsningar och kulturnämndens egna tunga satsningar + andra offentliga organs kultursatsningar. Detta beror bl.a. på att de i lägre socioekonomiska grupper besöker bibliotek i betydligt större utsträckning än de i högre socioekonomiska grupper.

Målet om jämlikhet utifrån svensk och utländsk bakgrund är inte uppfyllt. De med utländsk bakgrund är mer utomstående än de med svensk bakgrund i instrumentella fritidsaktiviteter (förening och kulturskola) och totalt (förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård och simhall). De med svensk bakgrund deltar alltså mer i dessa aktiviteter. Resultaten kvarstår även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund när det gäller instrumentella aktiviteter i alla tre stadierna både bland killar och tjejer och när det gäller totalt bland tjejer i alla tre stadierna och bland killar i högstadiet.

Tjejer med utländsk bakgrund är signifikant mindre med än tjejer med svensk bakgrund i de tre verksamhetsområden (mått A, B, C) där fritidsnämndens satsningar utgör grunden. Resultaten kvarstår efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. I fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A) är killar i mellanstadiet och högstadiet med utländsk bakgrund underrepresenterade. Vid kontroll för socioekonomisk bakgrund kvarstår inga signifikanta skillnader bland killar. I gymnasiet deltar killar med svensk respektive utländsk bakgrund i ungefär samma utsträckning i fritidsnämndens eget tunga utbud (mått A).

¹³⁶ Vi har noterat motsvarande i studien i Täby och på Lidingö 2019 och 2020.

I fritidsnämndens eget tunga utbud + tekniska nämndens satsningar på spontan-idrottsanläggningar (mått B) finns inga signifikanta skillnader bland killar med svensk respektive utländsk bakgrund. Killar och tjejer med utländsk bakgrund deltar i ungefär samma utsträckning som killar och tjejer med svensk bakgrund i de kultursatsningar som kulturnämnden själv gör (mått A) eller gör tillsammans med andra offentliga organ (mått B).

Ett av skälen till detta är att de med utländsk bakgrund besöker bibliotek i så stor utsträckning.

De med utländsk bakgrund är i signifikant mindre utsträckning med i idrottsförening och övrigt föreningsliv än de med svensk bakgrund. Skillnaderna är stora när det gäller deltagande i idrottsförening. Sambanden kvarstår efter kontroll för socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i idrottsförening. I minst utsträckning deltar tjejer med utländsk bakgrund.

De med utländsk bakgrund är överrepresenterade i alla tre stadierna när det gäller att besöka bibliotek, fritidsgård och allaktivitetshus. I mellanstadiet och i högstadiet också när det gäller att nyttja simhall. Sambanden kvarstår även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. De med utländsk bakgrund är alltså överrepresenterade i öppna verksamheter.

Jämlikhetsmålet är inte uppnått när det gäller levnadsvillkoren mellan barn och ungdomar i olika stadsdelar. Barn och ungdomar i stadsdelar där medelinkomsten är hög är mer med i instrumentella aktiviteter (förening och kulturskola) och mer med totalt (förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård och simhall) än barn och ungdomar i stadsdelar där medelinkomsten är låg. Störst skillnader kan noteras när det gäller deltagande i idrottsförening. Barn och ungdomar i områden med högre medelinkomst är också fysiskt aktiva i störst utsträckning. Mest med i fritidsnämndens och tekniska nämndens fritidsatsningar satsningar (mått A, B och C) är barn och ungdomar i stadsdelarna där medelinkomsten är högst. Barn och ungdomar där medelinkomsten är högst har också högre skolbetyg, bättre hälsa, högre livskvalitet och bättre frukostvanor. Tonåringarna i områden med hög medelinkomst säger också att de har större möjligheter i skolan, under fritiden och livet som helhet än de ungdomar där medelinkomsten är lägre.

När det gäller deltagande i kulturnämndens eget tunga utbud (mått A) och kulturnämndens och andra offentliga organs kultursatsningar (mått B) finns inga signifikanta skillnader mellan de som bor i olika stadsdelar. Det beror i första hand på att de unga i de områden där medelinkomsten är låg besöker bibliotek och allaktivitetshus i stor utsträckning.

Barn och ungdomar i stadsdelar där medelinkomsten är lägst besöker generellt bibliotek i störst utsträckning. Mellanstadiebarn och yngre tonåringar som bor i områden med lägst medelinkomst besöker också fritidsgård och allaktivitetshus i störst utsträckning.

